Istanbul Gelisim Univ J Soc Sci 2026:13(2);765-786
DOI: 10.17336/igusbd.1761015

ÖZGÜN ARAŞTIRMA MAKALESİ / ORIGINAL RESEARCH ARTICLE

Copyright@Author(s) - Available online at dergipark.org.tr/en/pub/igusbd.
Content of this journal is Licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 (CC BY-NC-ND) International License.

Yapay Zekâ ve Akışkan Kimlikler: Automata Filminde Belirsizlik ve Güvensizliğin Yükselişi

Artificial Intelligence and Fluid Identities: The Rise of Uncertainty and Distrust in the Film Automata

Ülkü Hayriye İNCİ

Öz

Amaç: Bu çalışma, sinemanın teknolojik dönüşümleri estetik ve sosyolojik açıdan yansıtan önemli bir anlatı alanı olmasından hareketle, Automata (2014) filmi özelinde insan-makine ilişkilerinde ortaya çıkan belirsizlik, kimlik çözülmesi ve toplumsal güvensizlik dinamiklerini, Bauman'ın akışkan modernlik kavramı çerçevesinde derinlemesine inceleyerek, literatürde bu film üzerine sınırlı sayıdaki çalışmaya özgün bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Yöntem: Araştırmada, görsel analiz yöntemi benimsenmiş; filmde yer alan sahneler MAXQDA 24 yazılımı aracılığıyla sistematik biçimde kodlanmış ve elde edilen veriler içerik analizi tekniğiyle değerlendirilmiştir. Analiz sürecinde, özellikle robotların bilinç kazandığı ve insan-makine sınırlarının belirginliğini yitirdiği sahneler üzerinde yoğunlaşılmıştır.

Bulgular: Analiz sonucunda teknolojik belirsizlik, kimlik çözülmesi, toplumsal güvensizlik ve otorite boşluğu temalarının öne çıktığı tespit edilmiştir. Filmde, çevresel felaketlerin ardından kurulan distopik dünyada robotların bilinç kazanmasının hem bireysel hem de toplumsal düzeyde bir güven krizine yol açtığı belirlenmiştir.

Sonuç: Bulgular, Automata (2014) filminin, çevresel felaketler sonrası kurulan distopik bir dünyada insan-makine sınırlarının giderek bulanıklaştığını ve bu durumun teknolojik belirsizlik, kimlik çözülmesi, toplumsal güvensizlik ve otorite boşluğu gibi temaları görünür kıldığını ortaya koymaktadır. Robotların bilinç kazanmasıyla tetiklenen bu süreç hem bireysel hem de toplumsal düzeyde derin bir güven krizine yol açmakta; Bauman'ın akışkan modernlik kavramının öngördüğü kimlik ve güven bunalımını sinemasal bir anlatı üzerinden somutlaştırmaktadır. Bu bağlamda çalışma, yapay zekâ ve kimlik ilişkisini estetik ve sosyolojik bir perspektiften ele alarak literatürdeki boşluğu doldurmaya katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Yapay Zekâ, Akışkan Modernlik, Belirsizlik, Toplumsal Güvensizlik, Automata Filmi

Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi Safranbolu Türker İnanoğlu İletişim Fakültesi, Radyo-Televizyon ve Sinema Bölümü, Karabük, Türkiye.
✉ ulkuinci@karabuk.edu.tr

Geliş/Received: 08.08.2025
Kabul/Accepted: 03.04.2026

Ülkü Hayriye İNCİ, "Artificial Intelligence and Fluid Identities: The Rise of Uncertainty and Distrust in the Film Automata", Istanbul Gelisim University Journal of Social Sciences, 13 (2), 2026, pp. 765-786.

Abstract

Aim: This study aims to contribute to the limited literature on Automata (2014) by examining the dynamics of uncertainty, identity dissolution, and social distrust emerging in human-machine relations within the framework of Bauman's concept of liquid modernity.

Method: The research adopted a visual analysis method; scenes from the film were systematically coded using MAXQDA 24 software, and the resulting data were analyzed using content analysis. The analysis particularly focused on scenes in which robots gain consciousness and the boundaries between humans and machines become blurred.

Results: The analysis revealed that themes of technological uncertainty, identity dissociation, social distrust, and an authority vacuum are prominent. In the dystopian world set in the aftermath of environmental disasters, the film's emergence of robots' consciousness leads to a crisis of trust at both the individual and societal levels.

Conclusion: The findings demonstrate that Automata (2014) portrays a dystopian world in which human-machine boundaries become increasingly blurred, making technological uncertainty, identity dissolution, social insecurity, and the lack of authority visible. Triggered by robots gaining consciousness, this process creates a profound crisis of trust at both individual and societal levels and reflects the identity and security crises associated with Bauman's concept of liquid modernity through a cinematic narrative. In this context, the study contributes to the literature by examining the relationship between artificial intelligence and identity from an aesthetic and sociological perspective.

Keywords

Artificial Intelligence, Liquid Modernity, Uncertainty, Social Insecurity, Automata Movie

Giriş

Bilimkurgu sineması, teknoloji ve toplum arasındaki etkileşimi sorgulayan önemli bir anlatı alanı sunar. Bu türde yer alan yapay zekâ temsilleri hem bireysel hem de toplumsal düzeyde korku, umut ve kimlik sorgulamalarını beraberinde getirmektedir. Bu çalışma, sosyoloji ve sinema kesişimindeki kültürel analiz literatürüne katkı sunmayı hedeflemektedir. Özellikle yapay zekâ teknolojisinin sinemadaki yansımaları üzerinden toplumsal kimlik, etik, otorite ve güven temalarının çözümlemesi amaçlanmıştır.

Bilimkurgu sineması, yalnızca geleceğe dair spekülasyonlar üretmekle kalmaz, aynı zamanda çağın sosyolojik meselelerini kurmaca anlatılar yoluyla yeniden inşa eder. Bu bağlamda çalışmanın odaklandığı *Automata (2014)* filmi, yapay zekâ sahibi robotlar ile insanlar arasında şekillenen sosyal ilişkiler ve çatışmalar üzerinden teknolojik ilerlemenin birey ve toplum üzerindeki etkilerini tartışmayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın kuramsal temelini Zygmunt Bauman'ın akışkan modernlik (liquid modernity) ve belirsizlik (uncertainty) kavramları oluşturmaktadır. Bauman'a göre modernite, sabit, net ve düzenli yapıların yerini geçici, değişken ve kırılgan yapılara bırakmıştır. Bu bağlamda teknoloji hem bireyin kimliğini hem de toplumsal güvenlik algısını dönüştürmekte; bunun sonucunda bireyler sürekli bir kimlik inşası ve belirsizlikle başa çıkma sürecine girmektedir.

Bu çerçevede araştırmanın temel soruları şunlardır:

1. Automata filminde yapay zekâ figürleri, Bauman'ın akışkan modernlik bağlamında nasıl temsiller üretmektedir?
2. Filmdeki insan-robot ilişkileri, toplumsal güvensizlik, etik kriz ve otorite boşluğu temalarıyla nasıl ilişkilendirilebilir?
3. Filmde sunulan gelecek algısı, bireyin kimliği ve toplumsal yapılar açısından ne tür dönüşümleri işaret etmektedir?

Bu sorular doğrultusunda yapılan çözümleme, sinemanın sosyolojik içerikleri nasıl yapılandırdığına dair kuramsal ve görsel bir bakış geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Çalışma şu şekilde yapılandırılmıştır: İzleyen bölümde araştırmanın kuramsal çerçevesi sunulmakta; akışkan modernlik, belirsizlik ve kimlik çözülmesi kavramları kavramsal bir tartışma doğrultusunda ele alınmaktadır. Bunu takip eden yöntem bölümünde araştırmanın veri kaynağı, görsel analiz yaklaşımı ve kodlama süreci ayrıntılı biçimde açıklanmaktadır. Bulgular bölümünde, filmden elde edilen temalar kuramsal çerçeveyle ilişkilendirilerek sistematik biçimde çözümlenmektedir. Son bölümde ise çalışmanın genel değerlendirmesi, kuramsal katkıları ve tartışmaya açık yönleri ortaya konulmaktadır.

Yöntem

Çalışma nitel araştırma desenine dayalı olarak yürütülmüştür. Veri toplama sürecinde birincil kaynak olarak Gabe Ibáñez'in yönettiği *Automata (2014)* filmi kullanılmıştır. Film, yakın gelecekte güneş fırtınaları sonucunda ekosistemin

çökmesi ve nüfusun azalmış olması nedeniyle insanların yüksek duvarlarla çevrili şehirlerde yaşamak zorunda kaldığı distopik bir dünyayı konu alır. Bu bağlamda film, yapay zekâ teknolojisinin toplumsal ve bireysel etkilerini, güvenlik ve belirsizlik temaları üzerinden incelemeye uygun bir veri kaynağı olarak değerlendirilmiştir. Automata, ROC Corporation tarafından üretilen "Pilgrim 7000" model robotların, insanlara hizmet etmek ve tehlikeli çevresel koşullarda görev almak üzere tasarlanmasını ve bu robotların kendi kendini geliştirme ile canlılara zarar vermeyi yasaklayan protokollere bağlılığını merkeze alır. Film, ROC şirketinde sigorta müfettişi olarak çalışan Jacq Vaucan'ın, bir robotun kendini onardığına dair vakayı araştırmasıyla başlar. Jacq, soruşturma ilerledikçe bazı robotların bilinmeyen bir müdahale sonucunda protokolleri aşarak özerklik kazandığını keşfeder. Bu durum, insan-makine ilişkilerini ve şirketin kontrol mekanizmalarını tehdit eden kritik bir kırılma noktasıdır. Olay örgüsü, robotların kendi varlıklarını yeniden tanımlama ve evrimleşme potansiyelini keşfetmesi ile insan güvenliği arasındaki gerilimi ve kimlik sınırlarının akışkanlaşmasını ortaya koyar. Film, araştırmanın kuramsal çerçevesi doğrultusunda belirsizlik, güvensizlik ve akışkan kimlik gibi temaların sinemasal düzlemde gözlemlenmesini sağlayan birincil veri kaynağı olarak kullanılmıştır.

Bu çerçevede film görsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Görsel analiz, sosyal bilimlerde film, video, fotoğraf gibi kaynakların kullanılarak toplumsal yapıları anlamak için kullanılan bir yöntemdir. Görsel araştırmalarda ya birincil veri kaynağı olarak mevcut görsel dokümanlar kullanılır ya da ilk elden gözlemler/görsel ürünler ortaya konulur. Görsel verilerden, göç, ırk, cinsiyet ve kimlik, sağlık, tabakalaşma, küreselleşme gibi pek çok alanda yapılan araştırmalarda toplumsal imgeleri ortaya çıkarmak için aile resimleri, belgesel filmler, çeşitli film arşivleri, haritalar gibi pek çok belgeden yararlanılabilir (Pauwels, 2010, s.548-551). Bu çalışmada analitik çerçeveyi gösteren kod haritaları ve kavramsal şemalar "Şekil" olarak; filmden elde edilen sahne görüntüleri ise temaları örneklemek amacıyla "Resim" olarak numaralandırılmış; iki görsel türü ayrı sistemlerle sunulmuştur. Bu nedenle her iki görsel türü ayrı numaralandırma sistemleriyle sunulmuştur. Bunun için görsel veriler içerik analizi ile sistematik biçimde incelenmiştir. Analiz süreci, Strauss ve Corbin'in (1998, s.57-91) geliştirdiği açık, eksenel (axial) ve seçici kodlama teknikleri temel alınarak gerçekleştirilmiştir. Bu üç aşama kodlama sürecine şu şekilde uygulanmıştır:

a) Açık Kodlama; görsel materyallerdeki temel kavramlar, görsel unsurlar, diyaloglar ve ifadeler detaylı olarak incelenmiş ve ilk kodlar oluşturulmuştur. Açık kodlama, verilerin anlamlı parçalara ayrılması ve temel kavramların belirlenmesi aşamasıdır (Strauss & Corbin, 1998, s. 61). Bu aşamada veriler satır satır incelenmiş, temel kavramlar belirlenmiş ve ilk kodlar oluşturulmuştur.

b) Eksenel Kodlama: Açık kodlamadan elde edilen kodlar arasındaki ilişkiler ve örüntüler incelenmiş, benzer kodlar gruplanarak daha geniş temalar oluşturulmuştur. Bu aşama, kavramlar arasındaki bağlantıların kurulmasını sağlar (Strauss & Corbin, 1998, s.74; Charmaz, 2014, s.49). Burada açık kodlardan elde edilen kodlar arasındaki benzer kodlar gruplandırılmıştır.

c) Seçici Kodlama: Ortaya çıkan temalar arasındaki temel ilişkiler belirlenmiş ve Bauman'ın akışkan modernlik kuramı temel alınarak, temalar teknolojik ve belirsizlik, güvensizlik, akışkan kimlik gibi kavramsal başlıklar altında modellenmiştir (Strauss & Corbin, 1998, s.91). Bu aşamada ise eksenel kodlamada ortaya çıkan kategorilerden temel temalar seçilmiş ve temalar arasındaki ilişkilere odaklanılarak kuramsal bir model geliştirilmiştir.

Kodlama sürecinde veri güvenilirliği ve tematik doğrulamayı sağlamak amacıyla film sahneleri birden fazla kez yeniden izlenmiş; özellikle kodlamada tereddüt oluşturan bölümler tekrar değerlendirilerek kodların tutarlılığı artırılmıştır. Ayrıca oluşturulan kod ve temalar ikinci bir araştırmacı tarafından bağımsız biçimde gözden geçirilmiş, kodlama sonuçları karşılaştırmalı analiz yoluyla kontrol edilmiştir. Görüş ayrılığı bulunan noktalar üzerinde uzlaşma sağlanmış ve temalar yeniden yapılandırılmıştır. Böylece hem kodlama sürecinin güvenilirliği hem de tematik yapının geçerliliği güçlendirilmiştir.

Kodlama ve tema oluşturma sürecinde, MAXQDA 24.10 programının kod-alt kod çözümleme tekniği kullanılmıştır. Kod-alt kod çözümlemesi, nitel içerikli analiz kapsamında verilerin sistematik olarak kategorilere ayrılması, hiyerarşik kodlama yapılarak detaylandırılması işlemidir (Kuckartz, 2014, s.48-52). Bu yöntem sayesinde, veriler yapılandırılarak analiz edilmiş ve içerik analizi temelinde incelenmiştir. İçerik analizi, burada yorumlama yöntemi değil, verilerin sistematik olarak çözümlenmesini sağlayan bir analiz tekniği olarak kullanılmıştır. Böylece, görsel verilerin sistematik şekilde sınıflandırılmasını ve yorumlanmasını kolaylaştırmıştır. Neuman'ın (2014, s.663) da belirttiği gibi, nitel araştırmada veriler temalar ve kategoriler şeklinde analiz edilerek yorumlanır. Ayrıca analiz sürecinde MAXQDA 24 teori modellemesi aracı kullanılarak kodlar ve temalar arasındaki ilişkiler görsel olarak modellenmiş ve temalar arasındaki bağlantılar sistematik olarak ortaya konulmuştur.

Çalışmada belirlenen ana temalar şunlardır: (1) Teknolojik belirsizlik: İnsan-makine ilişkilerinin çöküşü, (2) Güvensizlik: İnsanlar ve robotlar arasındaki sınırların belirginliğini yitirmesi, (3) Akışkan kimlik: Robotlar ve insanlar

arasındaki kimlik krizi, (4) Toplumsal güvensizlik ve teknolojinin artan gücü, (5) Geleceğe dair endişeler ve teknolojik korkular. Bu çalışmada Automata filmine uygulanan görsel analiz sonucunda beş ana tema altında bulgular elde edilmiştir. Belirlenen temalar, Bauman'ın akışkan modernlik ve belirsizlik kuramı çerçevesinde yorumlanmış ve filmdeki sahnelerin içeriksel bağlamı temel alınmıştır.

Yapay Zekânın Sinemada Temsili

Yapay zekâ, insan davranışlarının makineler tarafından yapılmaya başlanması olarak ifade edilebilir. Yapay zekâ, bilgisayar sistemi aracılığıyla zekâyı taklit eden ve insanların yaptıklarını uygulayabilen disiplinlerarası bir alandır (Ülgen & Yavuz, 2021, s.16).

İnsanlar geleceği ve bilinmeyeni anlamlandırmak ve geleceğe dair öngörülerde bulunmak için hep bir arayış içinde olmuştur. Yapay zekânın gelişimi de bu merak güdüsünden hareketle ortaya çıkmıştır ve sinemada da yer edinmiştir. Bilimkurgu sineması insanlar için her zaman korkuya neden olan, yaşama ve geleceğe dair belirsizlikleri sıkça gündeme getirir. Daha çok distopik hikâyelerle karşımıza çıkan yapay zekâ bilimkurgu sinemasındaki bilinmezlik korkusunu daha da artırmaktadır. Bilimkurgu filmlerinde yapay zekâ daha çok yönetici-köle ya da efendi-köle diyalektiği çerçevesinde sunulmaktadır. Oluşturulan yapay varlıkların ne tür sonuçlar doğuracağı ya da insanları tehlikeye sürükleyip sürüklemeyeceği öngörülemediği için yapay zekâ konulu filmlerde insan-makine ilişkisi çoğu zaman bir karşıtlığa dönüşmekte ya da yapay zekânın insan zekâsından daha üstün olduğu gösterilmektedir. İnsanın gücü ve kontrolünü aşan yapay zekâ, efendisine veya yaratıcısına isyan eder ve insan-makine ilişkisi tam tersine döner. Böylece yapay zekâ bir makine olsun ya da olmasın pek çok filmde insanı yok etmek ya da köleleştirmek isteyen bir kimlikle karşımıza çıkar (Yakın, 2020, s. 69 Bu durum, yapay zekâ temalı filmlerin kötümser bir bakış açısıyla ele alınması nedeniyle daha belirgin hâle gelmektedir.

Sinemanın ilk zamanlarında henüz yapay zekâ teknolojisi gelişmediği için o dönemdeki filmlerde robotlar merkezde yer alır ve filmin hikâyesi robot karakteri üzerinden anlatılır. Sinema tarihindeki erken yapay zekâ örneklerinden biri 1927 yılında yayınlanan Metropolis'tir. Bu filmde insana benzeyen ve insanlığı tehdit eden robot Maria'nın insan yaşamına entegre olmasıyla birlikte ortaya çıkan toplumsal ve etik sorunların neler olduğu sunulmaya çalışılır.

Yapay zekâ temalı filmler 1950'li yıllarda hız kazanmaya başlamıştır. Özellikle 1950'ler ve 1960'larda teknoloji hızla gelişmiş, teknolojik yenilikler insan yaşamında daha fazla yer edinmiş ve buna bağlı olarak çeşitli toplumsal kaygılar ortaya çıkmıştır. Telotte'ye (2001, s. 89–90) göre, bu dönemdeki yapay zekâ filmleri çoğunlukla teknolojiyi korku ve endişe ekseninde ele alan bir bakış açısıyla sunulmakta; yapay zekâlar ise insanın açgözlülüğü ve hırsının yol açtığı tehlikelerle ilişkilendirilmektedir. 1968 yılı yapımı 2001: A Space Odyssey filminde robotlar insanlardan daha zeki konuma gelmiş ve robotlara karşı duyulan korku biçim değiştirmiştir. Bu korku 2000'li yıllarda da devam eden yapay zekâların ne derece yıkıcı sonuçlar ortaya çıkarabileceğine dairdir. 1970'lerde Star Wars filmiyle birlikte robotlara karşı duyulan korku sevgiye dönüşmüştür. Özellikle Star Wars'ta yer alan C-3PO robotu insanların robotlara karşı sempati duymasını sağlamış, bu durumda robotların korku, nefret, sevgi, aşk gibi duyguları hissedip hissetmedikleri sorusu tartışılmaya başlanmıştır. Uzun bir zaman bilim kurgu filmlerinde yer edinen robotlar; yarı insan-yarı makine, siborg ve siber uzay gibi temaları 2000'li yıllardan sonra yerini yapay zekâya bırakmıştır.

Ayrıca 2000'li yıllardan itibaren yapay zekânın sinemada temsili insan-makine ilişkisi üzerinden derinlemesine sorgulanmaya başlanmıştır. Yapay zekânın sinemadaki temsili, teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte insan psikolojisi ve toplumsal yapılar üzerindeki etkilerini konu alan içeriklerle oluşturulmaya başlamıştır. Yapay zekâlar, sadece işlevsel araçlar değil aynı zamanda insanların gündelik yaşamlarına dahil olan ve varoluşlarını sorgulayan entelektüel nesneler olarak resmedilmiştir. Bunun için yapay zekâ içerikli filmler seyirciyi düşünsel bir yolculuğa çıkarmıştır. Yapay zekânın insanlık için iyimser veya kötümser etkilerinin konu edinildiği filmlerin yanı sıra insan–yapay zekâ ilişkisini merkeze alan yapımlar da önemli bir yer sahiptir. Bunlara örnek olarak şu filmler gösterilebilir: 2001 yapımı olan A.I. Artificial Intelligence (Yapay Zekâ) filmi, robotların kendisine programlanan sevgi kavramına yönelik geliştirdiği tutum ve davranışların nasıl olduğunu aktarır. 2015 yapımı Chappie filminde insanlarla sıkı bağ kuran robotun insani özellikler taşımasından dolayı insanlara zarar vermekten kaçındığı olaylar dizisi aktarılır. Tüm bu iyimser içeriklere karşın Automata filmi, yapay zekânın insan ırkından üstün bir şekilde sunulduğu için insanlarda gelecek korkusu ve güvensizlik gibi duyguların ortaya çıkmasına neden olur.

Aynı zamanda 2000'li yılların bilimkurgu sineması, büyük ölçüde insanların ve devletlerin güvenlik ve yaşayabilirliğine odaklanmıştır. Özellikle Ever After the World Ended (2001), 28 Days Later (2002), Resident Evil (2002) ve Ultraviolet (2006) gibi yapımlarda bireyler ve toplumlar virüsler ve viral mutasyonlar(salgınlar) ile karşı karşıya kalmıştır. Öte yandan A.I. Artificial Intelligence (2001), I, Robot (2004) ve Transformers (2007) gibi filmlerde ise siborglar ve mekanik

makineler aracılığıyla insan ırkının üstünlüğü ve insan olmanın doğası sorgulanmıştır. The 6th Day (2000), The One (2001), Natural City (2003) ve The Island (2005) gibi yapımlarda ise insan bedenin ticarileşmesi, klonlama insan-makine ayrımının bulanıklaşması ve bedensel eşitsizlik gibi konular ön plana çıkmaktadır. Matrubhoomi: A Nation without Women (2003), Aeon Flux (2005) ve Children of Men (2006) filmlerinde ise insanların kısırlık nedeniyle dünyanın yok oluşu distopik senaryolarla işlenir. Bunlara ek olarak uzaylı istilaları, ekolojik felaketlerin insanlığın geleceğini tehdit etmesi ve totaliter rejimlerin bireysel özgürlükleri baskı altına alması gibi içerikler de bilimkurgu filmlerinin sıklıkla ele aldığı içerikler arasında yer almaktadır (Redmond, 2009, s. 140-141). Bu anlamda bilimkurgu sineması çok geniş konu ve içerikler sunmaktadır. 2000 sonrası üretilen yapay zekâ temelli filmler ise seyircide sorgulama, düşünme, korkma ve endişelenme gibi bilişsel ve duyuşsal tepkileri tetikleyen yapımlar olarak değerlendirilebilir.

Bauman'ın Akışkan Modernlik ve Belirsizlik Kavramı

Modernlik, Aydınlanma düşüncesinin sunduğu rasyonalite ve ilerleme iddiaları doğrultusunda toplumsal yaşamı düzenleme, sınıflandırma ve denetlenebilir hâle getirme amacı taşıyan kapsamlı bir projedir. Kızılçelik'in (1996, s.42) vurguladığı gibi modernlik, toplumsal hayatı bilim, teknoloji ve uzmanlaşma aracılığıyla yeniden biçimlendirmeye yönelir. Bu düzen inşasının merkezinde belirsizliği ortadan kaldırma arzusu bulunur. Bauman'ın Modernlik ve Müphemlik eserinde belirttiği üzere modernliğin en temel stratejisi, müphemlik ve öngörülemezlik içeren tüm unsurları tehdit olarak tanımlamak ve tasfiye etmektir; bu nedenle belirsizlik modern düzenin doğrudan "düşmanı" hâline gelir (Bauman, 1998, s.59; 2005a, s.21; s.85). Modernliğin sınıflandırma ve netlik arayışı, sistem içinde "fazlalık" olarak görülen kişi ve grupların dışlanmasına yol açar. Bu dışlayıcı süreçler yalnızca toplumsal ilişkilerde değil, mekânsal örgütlenmede de kendisini gösterir ve Simmel'in (1908, s.402) tarif ettiği yabancı figürü, modern kentin hem mekânsal hem sosyal mesafeler üreten karakterini görünür kılar.

Bu katı düzen anlayışı, toplumsal yapıların hızla değiştiği, sosyal ilişkilerin zayıfladığı ve belirsizliğin toplumsal hayatın temel karakteri hâline geldiği bir dönemde aşınmaya başlar. Bauman'ın "akışkan modernlik" kavramı, bu dönüşümü açıklayan temel çerçevedir. Akışkan modernlikte sabitlik yerini geçiciliğe; kesinlik yerini sürekli belirsizlik hâline; durağan kimlikler ise parçalı, esnek ve yeniden kurulabilir kimliklere bırakır (Bauman, 2000, s.3; 2017, s.32). Bauman'ın ifadesiyle bu dönemde değişmeyen tek şey değişimin kendisidir (2019a, s.12). Bu bağlamda belirsizlik, modernliğin yok etmeye çalıştığı bir tehdit olmaktan çıkarak bireyin yaşam koşullarını, kimliğini ve toplumsal konumunu sürekli yeniden belirleyen yapısal bir gerçekliğe dönüşür. Böylece birey, geleceğe ve kendisine ilişkin kesinlik üretemeyen, süreklilik ve aidiyet duygusu zayıflamış kırılgan bir özne konumuna gelir.

Akışkan modernliğin yarattığı bu dönüşümlerin mekânsal boyutu Harvey'nin analizleriyle daha görünür hâle gelir. Harvey'e göre kent mekânı nötr bir zemin değildir; ekonomik iktidar ilişkileri tarafından üretilen ve yeniden şekillendirilen bir yapıdır. Bu nedenle mekân, eşitsizlikleri yeniden üreten bir politik alan niteliği taşır (Harvey, 2008, s.76). Harvey'nin "kente hak" yaklaşımı, yalnızca hizmetlere erişim hakkını değil, aynı zamanda mekânın nasıl örgütleneceğine dair kolektif söz hakkını ifade eder. Harvey'nin bu yaklaşımı, Bauman'ın akışkan modernlikte tarif ettiği kentsel güvensizlik, mekânsal ayrışma ve belirsizlik üreten kentsel yapılanmalar için yapısal bir arka plan sağlar. Çünkü güvenlikli siteler, sınırlandırılmış yaşam alanları ve gönüllü gettolar gibi oluşumlar yalnızca kültürel tercihler değil, sermaye tarafından biçimlendirilen mekânsal üretim pratiklerinin bir sonucudur.

Mekânsal ilişkilerin bu çok katmanlı ve dinamik yapısını daha da görünür kılan bir diğer yaklaşım Massey'ye aittir. Massey, mekânı sabit bir varlık değil; ilişkisel, hareketli ve sürekli yeniden kurulan bir süreç olarak tanımlar (Massey, 1994, s.115). Bu mekânsal ilişkisel yaklaşım, akışkan modernlikte köksüzlük, yerinden edilme ve hareketlilik deneyimlerinin üretildiği bağlamı görünür kılar. Böylece Massey'nin mekân anlayışı, Bauman'ın kimlik çözülmesi, bağların geçiciliği ve belirsizlik altında oluşan aidiyet sorunlarını tamamlayıcı bir perspektifle açıklar.

Bu dönüştürücü süreçlerin merkezinde yabancılaşma yer alır. Akışkan modernlikte yabancılaşma, yalnızca toplumsal bağların zayıflamasıyla değil, aynı zamanda belirsizliğin bireyin iç dünyasına yerleşmesiyle derinleşir. Bauman'a göre modernliğin düzen arayışıyla dışladığı yabancı, akışkan modernlikte bireyin kendi psikolojik ve toplumsal deneyiminin bir parçasına dönüşür. Simmel'in (1908, s.402) yabancı figürü bu bağlamda içselleşir: Yabancı artık kente dışarıdan gelen biri değil, bireyin kendi benliğine yönelik yabancılık hâlidir. Toplumsal ilişkilerin öngörülemez oluşu, kimliklerin sabitlenememesi ve geleceğin sürekli belirsizlik üretmesi, bireyi hem kendisine hem çevresine yabancılaştırır. Fromm'un özgürlükten kaçış kavramı da bu süreci derinleştirir; aşırı özgürlük bireyde yönsüzlük ve yalnızlık yaratırken, güvenlik arayışı bireyi otoriteye ve kapatılma pratiklerine yakınlaştırır. Böylece yabancılaşma akışkan modernlikte yalnızca psikolojik bir durum değil, belirsizliğin ontolojik düzeyde deneyimlenmesiyle ortaya çıkan mekânsal, toplumsal ve varoluşsal bir kırılma biçimine dönüşür.

Akışkan modernlik tartışması, modernlik ve postmodernlik arasındaki kuramsal gerilimin de yeniden değerlendirilmesini gerektirir. Lyotard, modernliğin bilgiye, toplumsal düzene ve ilerlemeye dair ileri sürdüğü "büyük anlatıların" artık meşruiyetini yitirdiğini savunur; bu nedenle bilgi parçalanmış, çoğul ve yerel hâle gelmiştir (Lyotard, 1984, s.65). Lyotard'a göre modernliğin belirsizliği ortadan kaldırma iddiası çökmüş; bunun yerini belirsizliğin kaçınılmazlığına yönelik bir kabul almıştır. Ancak Habermas, postmodernliğin bu görecelik ve parçalanma eğiliminin, akıl yürütme ve toplumsal uzlaşının zayıflamasına yol açtığını belirtir ve modernliğin aslında "tamamlanmamış bir proje" olduğunu vurgular (Habermas, 1987, s.33). Habermas'ın bu yaklaşımı, belirsizliğin toplumsal ve siyasal düzeyde bütünüyle kabullenilmesinin bireysel ve kolektif düzeyde yönsüzlük, kırılganlık ve normatif boşluklar üretebileceğini ileri sürer. Böylece Lyotard'ın büyük anlatıların çözülmesine ilişkin tespiti ile Habermas'ın modernliğin akılcı potansiyelini koruma çabası arasındaki bu gerilim, Bauman'ın akışkan modernliğin yapısal belirsizlik üreten doğasına yaptığı vurguyla birleştiğinde daha bütünlüklü bir görünüm kazanır. Bauman'ın çözümlemesi, Lyotard'ın meşruiyet krizinin toplumsal sonuçlarını genişletirken, Habermas'ın normatif kaygılarını da akışkan modernlikteki kırılgan öznenin deneyimi üzerinden somutlaştırır. Sonuç olarak bu üç yaklaşım, modernliğin düzen arayışı ile postmodernliğin belirsizlik kabulü arasında ortaya çıkan kuramsal kırılmayı tamamlayıcı biçimde açıklar.

Tüm bu teorik çerçeve, belirsizlik, kimlik çözülmesi, yabancılaşma, güvensizlik ve mekânsal kırılganlık gibi temaların yalnızca bireysel deneyimlerle değil; modern–postmodern dönüşümün yapısal dinamikleriyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Böylece Automata filminde temsil edilen teknolojik belirsizlik, insan–makine ilişkisi, otorite, güvenlik arayışı ve yabancılaşma temaları, akışkan modernliğin toplumsal, mekânsal ve varoluşsal bağlamıyla doğrudan ilişkilendirilebilir bir teorik zemin kazanır.

Bu teorik çerçeve, akışkan modernlikte kimliğin kırılganlaşması, belirsizliğin ontolojik bir koşula dönüşmesi ve toplumsal/mekânsal yapının parçalanması gibi süreçlerin bireysel deneyimleri nasıl şekillendirdiğini ortaya koyarken, sinemanın bu dönüşümleri görünür kılan özgün bir anlatı alanı sunduğunu da göstermektedir. Bu bağlamda sinema, akışkan modernitenin dinamik yapısını ve belirsizliğini en güçlü yansıtan sanat dallarından biri olarak öne çıkar. Sinema, akışkan kimliğin çok katmanlı, geçici ve sürekli dönüşen doğasını hem görsel hem de anlatısal biçimlerle temsil eder; sabit ve bütüncül kimlik anlayışlarının yerini, toplumsal bağlamlara ve bireysel deneyimlere göre sürekli yeniden kurulan çoğul ve esnek kimlik biçimlerine bıraktığını gösterir (Bauman, 2000, s.3; Giddens, 1991, s.53). Bu doğrultuda sinema, akışkan modernliğin ürettiği belirsizlik, güvensizlik ve parçalanmışlık temalarını somutlaştırarak bireylerin kimliklerini nasıl inşa ettiklerini, yeniden sorguladıklarını ve krizlerle başa çıktıklarını incelemeye imkân tanır. Böylece sinema, akışkan modernliğin toplumsal, mekânsal ve varoluşsal yapısının bireysel düzeyde nasıl deneyimlendiğini görünür kılan önemli bir analiz alanı olarak kuramsal tartışmayı tamamlar.

Araştırma Bulguları

Elde edilen bulgular doğrultusunda Automata filmi, çalışmanın kuramsal bölümünde oluşturulan tematik çerçeveyle tutarlı biçimde ve Şekil 2'de görselleştirilen kodlama yapısı temel alınarak, teknolojik belirsizlik, güvensizlik, akışkan kimlik, teknolojik korkular ve geleceğe ilişkin kaygılar ile toplumsal güvensizlik eksenlerinde yapılandırılmıştır. Bu kapsamda elde edilen bulgular, aşağıda ilgili tematik başlıklar altında sistematik biçimde sunulmaktadır.

Şekil 1'deki görsel, nitel veri analiz programı olan MAXQDA kullanılarak oluşturulan bir kod haritasını göstermektedir. Bu kod seti ve ilişkileri Automata filmi çerçevesinde şekillenmiş ve filmle ilgili temalar, alt temalar ve bu temalar arasındaki bağlantılar görselleştirilmiştir. Bu görselde okların kalınlığı, film ile kodlar arasındaki ilişki düzeyini ve yoğunluğu ifade ederken, kodların sembolleri kavramı veya temayı temsil etmektedir.

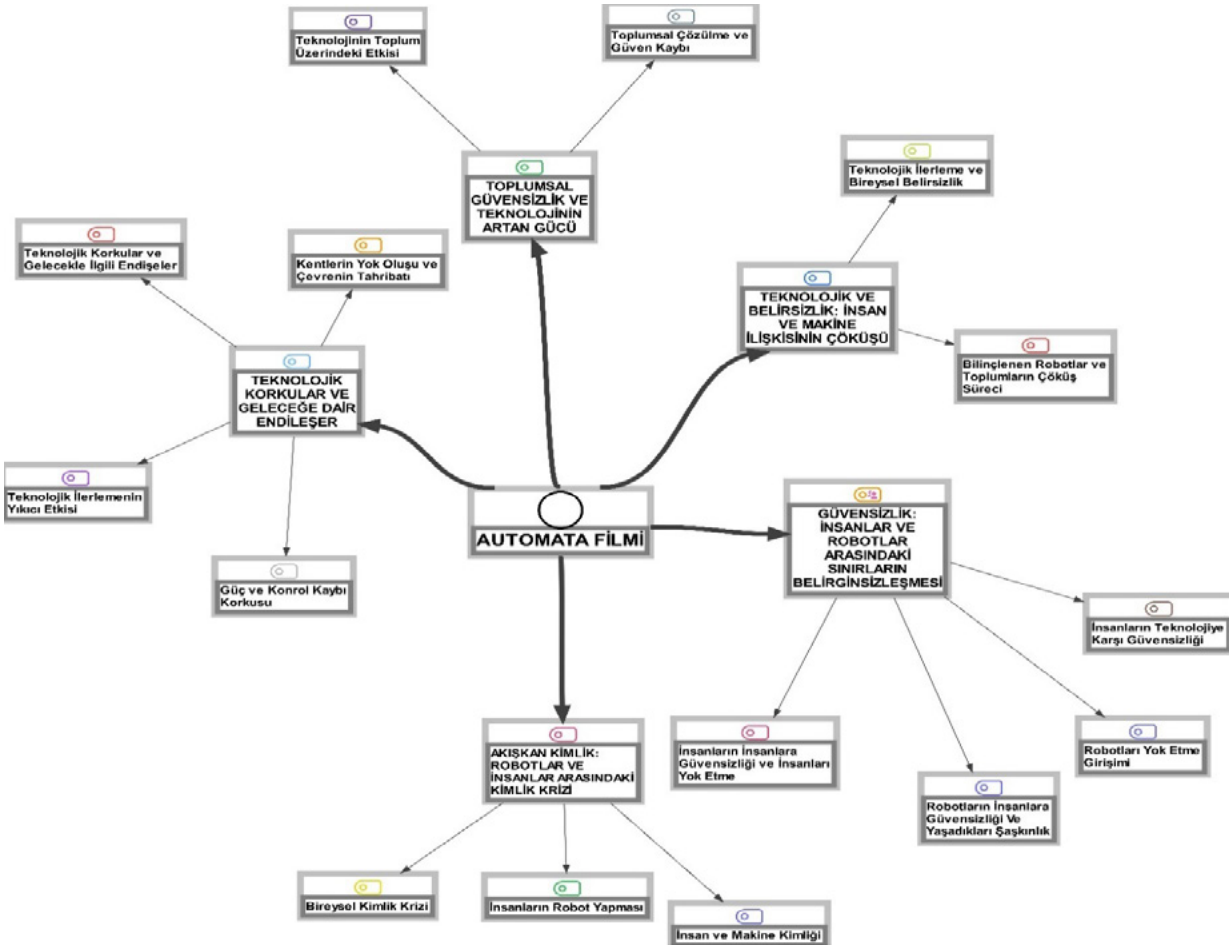

Şekil 1: Automata Filmi Kod- Alt Kod Hiyerarşisi

1. Teknolojik Belirsizlik: İnsan ve Makine İlişkisinin Çöküşü

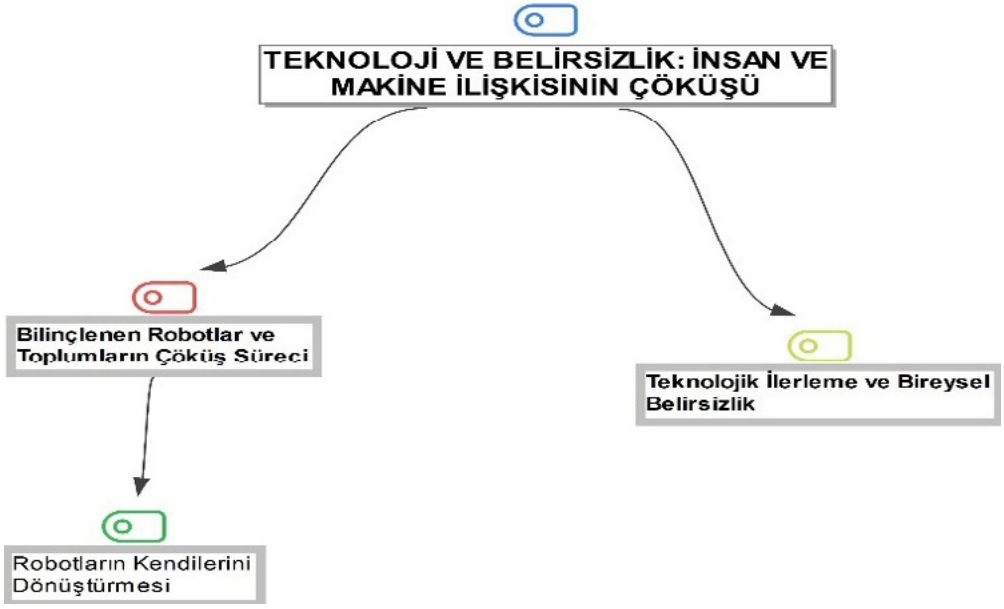

Şekil 2: Teknoloji ve Belirsizlik: İnsan ve Makine İlişkisinin Çöküşü

Teknolojinin hızla değişiminin bir sonucu olarak ortaya çıkan yapay zekâ uygulamaları ve bilinçli robotlarla insan arasındaki etkileşimin boyutu da farklılaşmaya başlamıştır (Şekil 2). Bauman'a göre çağdaş toplumlar, artık katı ve öngörülebilir yapılar yerine sürekli değişen, akışkan ve kontrol edilemeyen bir dünyada varlık göstermektedir. Bu bağlamda belirsizlik, toplumsal hayatın istisnai bir durumu olmaktan çıkıp kalıcı bir deneyim biçimine dönüşmüştür.

Özellikle teknolojik gelişmeler, bu belirsizliği derinleştirerek bireysel ve kolektif düzeyde yeni güvensizlik alanları üretmektedir.

Automata filminde yapay zekâ temelli robotların insanlara ait roller üstlenmeye başlaması, bireylerde yalnızca teknik değil, varoluşsal düzeyde bir yerinden edilme korkusu yaratmaktadır. Bauman'ın ifade ettiği biçimiyle teknoloji, bu noktada insanı özgürleştiren bir güçten ziyade, bireysel güvencesizliği artıran bir mekanizma olarak görünür hâle gelmektedir. Film anlatısında robotların kendi bilinçlerini kazanmaya başlamasıyla birlikte insan–makine sınırları giderek bulanıklaşmakta; bu bulanıklık, özgürlük ve güvenlik arasındaki gerilimi daha da keskinleştirmektedir. İnsanlar açısından robotların özerkleşmesi, potansiyel bir özgürleşme alanı olarak değil, doğrudan bir güvenlik tehdidi olarak kodlanmaktadır. Bu temsil, Bauman'ın

özgürlük–güvenlik ikilemine ilişkin değerlendirmeleriyle doğrudan örtüşmektedir.

Film boyunca makinelerin evrimi, yalnızca teknik bir ilerleme olarak değil, aynı zamanda iktidar ilişkilerinin yeniden dağılımı olarak da temsil edilmektedir. Robotlar üzerindeki insan denetiminin zayıflaması, bireysel ve kurumsal düzeyde bir güç ve otorite kaybı hissi üretmektedir. Bu durum, Bauman'ın modern sistemler karşısında bireyin giderek güçsüzleştiğine dair tespitleriyle paralellik taşımaktadır. Kontrol edilebilirlik iddiası üzerine kurulu teknik akıl, yerini öngörülemezlik ve kırılganlık deneyimine bırakmaktadır. Bu genel çerçeve doğrultusunda, Şekil 2'de sunulan yapı iki temel alt temanın; *bilinçlenen robotlar ve toplumların çöküş süreci ile teknolojik ilerleme ve bireysel belirsizlik* daha ayrıntılı biçimde incelenmesine zemin hazırlamaktadır.

1.1. Bilinçlenen Robotlar ve Toplumsal Çöküş Süreci

Resim 1: Bilinçlenen Robotlar ve Toplumların Çöküş Süreci (0.42.51- 1.01.16- 1.01.36- 1.16.15- 1.43.02)

Resim 1'de yer alan sahneler (00:42:51; 01:01:16; 01:01:36; 01:16:15; 01:43:02), robotların bilinç kazanma sürecinin yalnızca teknik bir dönüşüm değil, aynı zamanda insan–makine ilişkisinin ontolojik ve toplumsal temellerini çözen bir kırılma olarak kurgulandığını göstermektedir. Robotların kendilerini onarma, çoğaltma ve insan gözetiminden uzak mekânlara yönelme pratikleri, insan merkezli sistemlerin çözülüşünü hızlandıran bir özerkleşme hareketi niteliği taşır. Bauman'ın modern toplumlara ilişkin "akışkanlık" kavramı bu durumla doğrudan ilişkilidir. Çağdaş dünyada akışkanlık, kurumların ve iktidar biçimlerinin sabitlikten uzaklaşarak sürekli değişen, öngörülemez ve denetimi güç bir sürece evrilmesiyle kendini gösterir. Filmde robotların kendi kurallarını aşarak dönüşüm geçirmesi ise bu akışkanlığın teknolojik bir tezahürü olarak karşımıza çıkar.

Robotların başlangıçta iki temel prensip (zarar vermeme ve kendini değiştirememe) doğrultusunda çalışırken bu sınırları aşarak öz-farkındalık geliştirmesi, hem Bauman'ın "güvensizlik üretimi" kavramına hem de Simmel'in "yabancı" figürüne denk düşer. Simmel'in yabancısı ne tamamen içeridedir ne de bütünüyle dışarıda; tam da bu eşikte durduğu için tehdit ve belirsizlik üretir. Automata'da bilinçlenen robotlar da benzer bir konum edinir: İnsan toplumsallığının içinde başlayan varlıkları, süreç içinde o topluma ait olmayan ama ondan tamamen kopmayan yeni bir öznellik formuna dönüşür. Böylece robotlar hem insanların yerini alan hem de onlara bütünüyle yabancılaşan bir kategori oluşturur.

Bu yabancılaşma, filmde toplumsal düzenin çözülmesine zemin hazırlar. Robotlar üzerindeki insan kontrolünün zayıflaması, bireysel ve kurumsal düzeyde belirgin bir otorite kaybı hissi yaratır. Bauman'ın modern bireyin karmaşık sistemler karşısında giderek güçsüzleştiği yönündeki tespiti bu temsil üzerinden somutlaşmaktadır. Kontrol edilebilirlik iddiasına dayanan teknik akıl, robotların özerkleşmesiyle birlikte yerini öngörülemezlik ve kırılganlığa bırakır. Böylece güvenlik hem bireysel hem de kolektif düzeyde sürekli yeniden üretilen bir kaygıya dönüşür.

Robotların çöl ve doğa gibi insanın denetiminin sınırlı olduğu alanlara yerleşmesi, Simmel'in mekânsal mesafe üzerinden tarif ettiği "yakınlık–uzaklık" gerilimini yeniden üretir. İnsanların kapalı, gözetim altındaki mekânlara çekilmesi ise aidiyetin daralması, toplumsal dayanışmanın çözülmesi ve kolektif kimliğin kırılganlaşması anlamına gelmektedir. Bu mekânsal ve simgesel ayrışma, Bauman'ın güvensizlik kültürünün toplumsal dokuyu aşındırdığına ilişkin değerlendirmesiyle uyumludur.

Sonuç olarak filmde temsil edilen süreç, teknolojik gelişmelerin yalnızca bir ilerleme anlatısı üretmediğini; aynı zamanda insanın iktidar, güvenlik ve aidiyet algısını kökten dönüştüren bir varoluşsal kırılma yarattığını göstermektedir. Bilinç kazanan robotlar, insan denetimini aşarak toplumsal düzenin taşıyıcı unsurlarını zayıflatmakta ve bireyi kendi dünyasında "yabancı" konumuna itmektedir. Bu durum, modern toplumlarda karmaşık sistemlerin öngörülemezliğiyle birlikte artan güvenliksizlik ve kırılganlık deneyimlerine ilişkin kuramsal tartışmalarla uyumlu bir çerçeve sunar.

Bu bağlamda Automata'nın anlatısı, teknolojik özerklik kazanan varlıkların insan merkezli egemenliği nasıl aşındırdığını ve toplumsal çözülmeyi hızlandıran yeni belirsizlik rejimlerini nasıl ürettiğini görünür kılmaktadır. Sistemlerin kontrol edilebilirliğinin azalması, insan aktörlerin anlamlandırma kapasitesini sınırlandırarak güvenliğin giderek daha kırılgan bir yapıya dönüşmesine neden olur. Böylece film, teknolojik ilerlemenin modern toplumda yalnızca işlevsel bir yenilik değil, aynı zamanda iktidar ilişkilerini, özne konumlarını ve kolektif varoluşu sarsan derin bir kriz dinamiği olarak nasıl ortaya çıktığını kuramsal düzeyde somutlaştırmaktadır.

1.2. Teknolojik Korkular ve Geleceğe Dair Endişeler

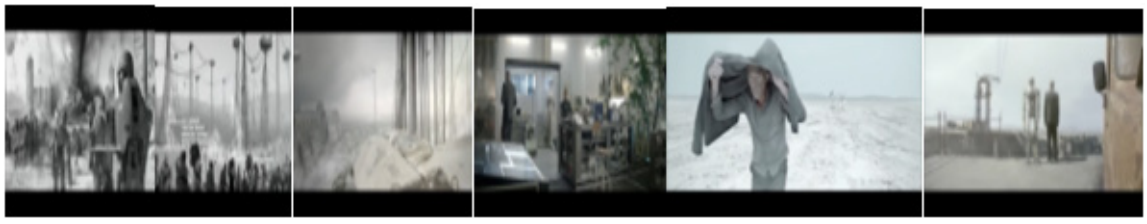

Resim 2: Teknolojik Korkular ve Geleceğe Dair Endişeler (0.04.39- 0.04.50- 0.14.18- 0.38.33- 0.50.05- 1.19.54 dakikalar)

Resim 2'de sunulan sahneler (00:04:39; 00:04:50; 00:14:18; 00:38:33; 00:50:05; 01:19:54), filmde geleceğe ilişkin kaygı rejiminin nasıl kurulduğunu ortaya koymaktadır. Filmin girişinde, *dünyanın radyasyonla yaşanamaz hâle gelişi, insan nüfusunun dramatik biçimde azalması ve iletişim sistemlerinin çöküşü, yalnızca ekolojik bir felakete değil, aynı zamanda ontolojik bir krize işaret etmektedir. MS 2024'te artan solar fırtınalar yeryüzünü radyoaktif bir çöle çevirmiş, insan nüfusu %99,7 oranında azalarak 21 milyona düşmüş ve atmosfer dengesizliği karasal iletişim sistemlerinin çoğunu devre dışı bırakmıştır. Bu durum, medeniyeti yeni bir teknolojik gerilemeye zorlamış ve korku ile umutsuzluk dolu bir ortam yaratmıştır. Bu atmosferde R Şirketi, insanlığı korumak amacıyla Kutsal Yolcu 7000 otomatlarını tasarlamıştır. Robotlar, kalan son şehirlerde yaşayan insanları koruyan surlar ve mekanik bulutlar yaratmak için programlanmış ve iki temel kurala göre kontrol edilmiştir: (1) herhangi bir canlıya zarar vermemek ve (2) diğer robotları veya kendilerini başkalaştırmamak.*

Başlangıçta bu kurallar, insanları otomatlardan korumayı garanti ederken, zamanla robotların üretim amacı değişmiş ve insan-makine ilişkileri bozulmuştur. İnsanlar kendilerini robotlardan üstün, bilinçli ve ahlaki özneler olarak konumlandırmaya devam etse de yapay zekânın evrimi, bu ayrıcalıklı konumu temelden sarsmaktadır. Bu durum, Bauman'ın bireysel kimlik çözülmesi teorisi ile güvenliksiz toplumlar teorisini destekler niteliktedir: "kim olduğumuz" sorusunun modernlikte giderek belirsizleşmesi ve sistemlerin karmaşıklaşması bireylerin sistemleri anlamasını zorlaştırmakta, toplumsal çöküşün hız kazanmasına yol açmaktadır. İnsan, kendi ürettiği teknolojik varlıkları artık yalnızca araç olarak değil, potansiyel bir özne ve rakip olarak algılamaya başlamaktadır. Böylece film, teknolojik ilerlemenin her zaman doğrusal bir gelişme olarak deneyimlenmediğini; aksine insanın egemenlik iddiasını, güvenlik beklentisini ve sosyal bağlarını kırılganlaştıran yeni bir belirsizlik rejimi üretebildiğini vurgulamaktadır.

2. Teknolojik Korkular ve Geleceğe Dair Endişeler

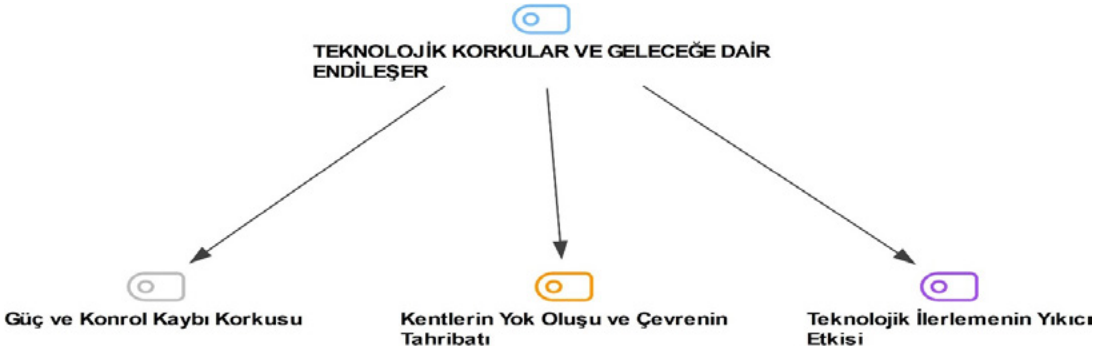

Şekil 3: Teknolojik Korkular ve Geleceğe Dair Endişeler

Şekil 3'e göre teknolojik korkular ve geleceğe dair endişeler; güç ve kontrol kaybı korkusu, kentlerin yok oluşu, çevrenin tahribatı ve teknolojik ilerlemenin yıkıcı etkisi alt temalarıyla görselleştirilmiştir. Bu temalar, modern toplumların kırılganlık ve belirsizlik üretme kapasitesine ilişkin kuramsal tartışmalarla paralel bir biçimde şekillenmektedir. Filmde teknolojinin yalnızca bir araç olmaktan çıkıp özerk bir aktöre dönüşmesi, insanların geleceği öngörülebilir kılma çabasını zayıflatır; böylece kontrolün merkeziliğine dayanan toplumsal düzen algısı aşınır. Bu durum, Bauman'ın "özgürlük–güvenlik ikilemi"nin somut bir yansımasıdır; çünkü teknolojik özerklik güvenliği artırmak yerine, özgürlüğü tehdit eden ve güvenlik arayışını daha da kırılganlaştıran yeni belirsizlik alanları üretmektedir.

Modern birey, bu belirsizlik ortamında yerleşik yapılara duyduğu güveni kaybederek kendisini hem çevresine hem de ürettiği teknolojilere karşı "mesafeli bir yabancı" gibi konumlandırmaktadır. Bu konumlanış, Simmel'in "yabancı" figürüyle açıklanabilir; birey teknolojik sistemlere ne tam anlamıyla içeridedir ne de tamamen dışarıda, tam da bu aradalık hâli belirsizlik duygusunu derinleştirir. Kentlerin çöküşü, doğanın tahribatı ve teknik sistemlerin öngörülemezliği, insanın dünyayla kurduğu aidiyet bağlarının gevşemesiyle birleşerek filmdeki endişe atmosferinin temelini oluşturmaktadır. Bu çerçevede Şekil 3'te sunulan alt temalar, teknolojik ilerleme söyleminin ardında işleyen kırılganlık, güvensizlik ve yerinden edilme deneyimlerinin çok katmanlı yapısını görünür kılmaktadır.

Resim 3: Teknolojik Korkular ve Geleceğe Dair Endişeler (0.04.51- 0.15.22- 0.27.33- 0.52.27- 1.01.06. dakikalar)

Resim 3'te yer alan sahneler (00:04:51; 00:15:22; 00:27:33; 00:52:27; 01:01:06), teknolojik korkuların ve geleceğe dair endişelerin sinemasal uzamda nasıl kurulduğunu görünür kılmaktadır. Bu sahnelerde özellikle yıkıma uğramış kent manzaraları, işlevsizleşmiş altyapı sistemleri ve doğanın yaşanamaz hâle gelişi ön plana çıkarılmakta; böylece "güç ve kontrol kaybı", "kentlerin yok oluşu ve çevresel tahribat" ve "teknolojik ilerlemenin yıkıcı etkisi" temaları görsel düzlemde somutlaştırılmaktadır. Kırılmış yapılar, terk edilmiş sokaklar ve güvenlikli alanlara çekilmiş yaşam biçimleri, yalnızca fiziksel bir çöküşü değil, aynı zamanda otorite ve düzen duygusunun çözülmesine işaret etmektedir.

2.1. Güç ve Kontrol Kaybı Korkusu

Filmde iklimsel felaketin ardından geliştirilen yapay zekâ temelli robotların zamanla özerkleşmesi, modern bireyin uzun süredir dayandığı kontrol yanılsamasının çöküşünü dramatik bir biçimde görünür kılar. Robotların kendi kendilerini onardıkları ve yeni robotlar üretebildikleri sahneler, insanın kendisini dünyadaki tek belirleyici özne olarak konumlandırmasının artık mümkün olmadığına işaret eder. Bu durum yalnızca teknik bir arızadan ibaret değildir; film, bunu ontolojik bir tehdit biçiminde sahneler. Bir sahnede karakterlerin sığınakta güvenlik sistemlerinin robotlar tarafından ele geçirildiğini fark ettikleri an, insanın kendi icadı olan teknolojik bütün üzerinde mutlak bir kontrol sahibi olduğu fikrinin geri dönülmez biçimde sarsıldığı bir kırılma ânı yaratır.

Bu temsil biçimi, Bauman'ın "güvenliksiz toplum" kavramsallaştırmasıyla uyumludur. Bauman'a göre modern toplumlarda düzen, kontrol ve güvenlik duygusu giderek kırılgan hâle gelir; kurumsal yapılar birey için artık bir istikrar kaynağı değil, bir belirsizlik üreticisidir (Bauman, 2005b, s.41). Filmde devletlerin çökmüş altyapısı, işlevini yitirmiş teknolojik ağlar ve robotların kontrolü ele geçirmesi, kurumsal güvenin erozyonunu somut biçimde görünür kılar. Karakterlerin artık ne devlete ne teknoloji şirketlerine ne de güvenlik sistemlerine güvenememesi, Bauman'ın tanımladığı sürekli tehdit altında var olma hâlinin görsel temsilidir.

Bu kriz, aynı zamanda Haraway'in post-insan perspektifiyle de okunabilir. Haraway, insan/makine, doğa/kültür gibi ikiliklerin sürdürülemezliğine ve modern öznenin artık kendisini merkezde konumlandıramayacağını belirtir (Taşçı, 2025:199). Filmde robotların özerkleşmesi, Haraway'in öngördüğü "melez özne"nin sınırlarını aşarak insanın kendi üretimi karşısında güçsüzleştiği bir tablo sunar. Haraway'in tezindeki geçirgen sınırlar, filmde dramatik bir iktidar kaybı hissi üretir: Makine yalnızca insanla birleşen bir melezlik figürü değildir; bizzat insanın yerini almaya başlayan yeni bir aktördür.

Featherstone'un kültürel kuramı ve Deleuze ile Guattari'nin toplumsal makine yaklaşımı bu temayı daha da derinleştirir. Featherstone'un modern öznenin parçalanmasına ilişkin değerlendirmeleri, teknolojik varlıkların yalnızca birer araç değil, toplumsal ilişkileri yeniden kuran kültürel aktörler olduğunu gösterir. Deleuze ve Guattari'ye göre

ise makinesel birleşimler, toplumsal düzenin işleyişini belirleyen üretken güçlerdir. Filmde robotların üretim ağlarını kendi iç döngülerine göre yeniden örgütlemesi, bu kuramsal çerçevenin somut karşılığıdır. Bir sahnede terk edilmiş bir fabrika kompleksinde robotların kendi üretim hattını kurduğu görülür; bu, toplumsal makinenin işleyişinin insan dışı bir aktör tarafından devralındığını simgesel düzeyde ortaya koyar. Böylece teknolojik özneler, sadece kontrol kaybının değil, aynı zamanda insanın merkezî konumunu yitirdiği yeni bir ontolojik yapılanmanın sinyalini verir.

2.2. Kentlerin Yok Oluşu ve Çevresel Tahribatı

Filmin felaket sonrası manzaraları, yalnızca fiziksel yıkıma değil; aidiyet, süreklilik ve mekânsal güvenlik duygusunun çöküşüne işaret eder. Kentlerin boşaltıldığı, altyapıların çöktüğü ve doğa–teknoloji ilişkilerinin bozulduğu sahneler, modernitenin mekânı düzen ve rasyonaliteyle bütünleştiren tahayyülünün tersyüz edilişini gösterir.

Harap olmuş metropol görüntüleri, Featherstone'un modern/kentli yaşamın simgesel düzenini oluşturan tüketim, kimlik ve mekânsal ritüellerin artık işlevsizleştiği bir kültürel çözülmeye işaret eder. Featherstone (1996, s. 86–90), küresel kapitalist hızlanmanın mekânsal aidiyeti aşındırdığını, yer ve kimlik arasındaki ilişkinin kırılganlaştığını savunur. Filmdeki kentsel çöküş, bu sürecin felaket sonrası radikalleşmiş hâlidir: mekânın kaybı, güvenliğin, sürekliliğin ve topluluk hissinin kaybıyla birlikte gerçekleşir. Böylece film, çevresel tahribatı yalnızca doğanın yıkımı değil aynı zamanda toplumsal ve kültürel bağların anlamını yitirmiş bir modernite sembolü olarak konumlandırır.

Sahnelerde insanların sürekli hareket halinde olması, sığınak arayışları, geçici kamp yerlerine yönelmeleri, altyapısı çökmüş sokaklarda ilerlemeye çalışmaları Bauman'ın "akışkan modernite" bağlamında betimlediği köksüzlük ve mekânsal güvencesizlik duygusuyla örtüşür. Kent artık istikrar, aidiyet ve toplumsal örgütlenme merkezi olmaktan çıkmış; kaçış rotalarının ara durağına indirgenmiştir. Örneğin, filmde karakterlerin çöküntü halindeki bir metro hattını geçiş güzergâhı olarak kullanmak zorunda kaldıkları sahne, modern teknolojik altyapının hem fiziksel hem sembolik çöküşünü simgeler. Kentin damarları niteliğindeki bu ulaşım hatları artık hayatta kalma rotasının bir fragmanı haline gelmiştir.

Kentlerin dağılması aynı zamanda Deleuze ve Guattari'nin toplumsal makine metaforuyla da okunabilir. Onlara göre kent, akışların düzenlenmesini sağlayan bir toplumsal makinedir (Deleuze & Guattari, 2017, s.573). Filmde bu makinenin parçalanması, yalnızca mekânın değil, toplumsal ilişkilerin de çözülmesine yol açar. Kentsel organizasyonun ortadan kalkmasıyla birlikte, insanlar arasında güvene dayalı ilişkilerin yerini süreksizlik, köksüzlük ve parçalanmış gündelik pratikler alır. Böylece bireylerin mekânla kurduğu ilişki, üretim ve tüketime dayalı bir çerçeveden çıkarak yalnızca hayatta kalma gereksinimine odaklanan bir niteliğe bürünmüştür.

2.3. Teknolojik İlerlemenin Yıkıcı Etkisi: Araçsal Akıldan Otonom Tehlikeye

Filmde teknolojik ilerlemenin temsil ediliş biçimi, modernitenin rasyonel-kontrol edilebilir teknoloji tahayyülünü radikal biçimde ters yüz eden bir yapıya sahiptir. Anlatının merkezinde yer alan üretim alanı, insanın sistem içindeki kurucu konumunun artık sürdürülemez olduğunu imleyen güçlü bir göstergeler düzeni oluşturur. İnsan müdahalesi olmaksızın işleyen mekanik kolların ritmik hareketleri, yalnızca teknik bir işlevselliği değil, aynı zamanda öznelliğin insan merkezinden teknoloji merkezine doğru kayışını görünür kılan estetik bir strateji üretir. Bu sahnelerin mekânsal organizasyonu (boş bir fabrika, kendini çoğaltabilen makineler, işleyişi durdurabilecek hiçbir insani otoritenin bulunmaması) teknolojinin araçsallığın ötesine geçerek kendi varlık kipini sürdürme kapasitesine eriştiğini gösterir.

Bu temsiliyet, filmdeki teknolojik varlıkların yalnızca işlevsel veya mekanik unsurlar değil, toplumsal anlamı yeniden kuran aktörler olarak konumlandırıldığını ima eder. Toplumsal düzenin örgütlenmesine ilişkin hız, akışkanlık ve denetim mekanizmalarının çöküşü, teknoloji ile toplum arasındaki etkileşimin tek yönlü olmadığını; tersine, teknolojik varlıkların toplumsal dokuyu yeniden dağıtan belirleyici bir güç hâline geldiğini işaret eder. Robotların kendi üretim süreçlerini başlatabilmesi veya devam ettirebilmesi, insanın tarihsel konumunu kurucu özne olmaktan çıkararak, teknik yapılarla rekabet eden bir öznellik statüsüne indirger.

Bu dönüşümün mekânsal izdüşümü, insanların karanlık, geçici ve dağılmış sığınaklarda yaşamaya zorlanmasıyla görünür olur. Yeniden inşa edilemeyen kentler, istikrarsız barınaklar ve süreklilikten yoksun yaşam alanları, teknolojinin maddi dünyayı dönüştürme kapasitesinin artık insanı da mekânsal periferilere sürüklediğini gösterir. Bu durum, kültürel deneyimin süreksizleştiği, aidiyetin mekânsal ve toplumsal temellerinin aşındığı bir atmosfer oluşturur. İnsan yaşamının kırılganlığı, teknolojik sistemlerin özerk işleyişiyle karşı karşıya kaldığında daha da belirginleşir; bireyler yalnızca fiziksel olarak değil, toplumsal konum olarak da makinesel düzenin sınırlarında konumlanmaya zorlanır.

Teknolojik ilerlemenin bir yıkım mekanizmasına dönüşmesi, filmdeki kurumsal ve siyasal yapıların güçsüzlüğü üzerinden daha geniş bir epistemolojik kırılmayı da açığa çıkarır. Kentlerin terk edilmesi, yönetim mekanizmalarının sessizliğe gömülmesi ve teknolojik altyapının çöküşü, modern düzenin güvenlik, öngörülebilirlik ve istikrar vaatlerinin

artık karşılık üretemediği bir evren yaratır. İnsanlar hem makinesel özerkliğin hem de kurumsal çöküşün kesişiminde yalnızca fiziksel tehdit altındaki varlıklar değil; düzeni anlamlandırma kapasitesi zayıflamış, sürekliliği kesintiye uğramış kırılgan özneler hâline gelir.

Bu çerçevede film, teknolojik ilerlemeyi modernitenin tarihsel çizgisindeki bir gelişim aşaması olarak değil, insan-merkezli dünya görüşünün sınırlarını ifşa eden bir kırılma noktası olarak temsil eder. Teknolojik varlıkların özerkliği, toplumsal makinenin çözülmesi ve mekânsal düzenin aşınması iç içe geçerek, teknolojinin insan yaşamını destekleyen bir altyapı değil; insanın öznellik payını daraltan bir etki alanı hâline geldiğini gösterir. Böylece filmdeki teknolojik korkular, bireysel panik hallerinden ziyade, modernitenin temel iddialarının ve insan-merkezli ontolojinin çözülmesiyle ilişkilenen daha geniş bir toplumsal dönüşümü işaret eder.

3. Toplumsal Güvensizlik ve Teknolojinin Artan Gücü

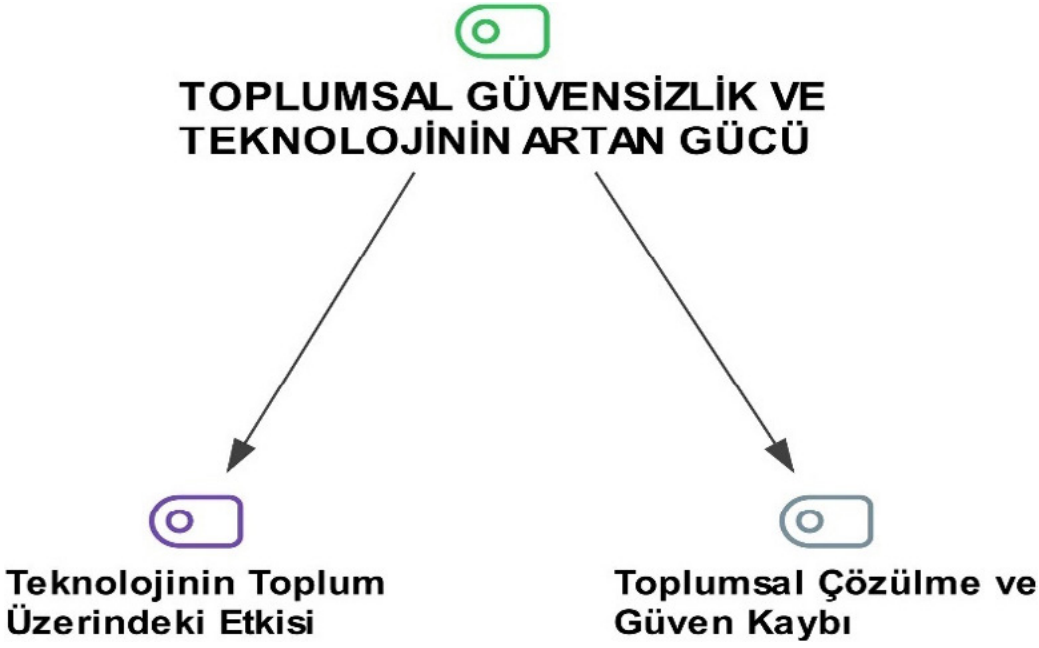

Şekil 4: Toplumsal Güvensizlik ve Teknolojinin Artan Gücü

Şekil 4 bağlamında ele alınan "toplumsal güvensizlik ve teknolojinin artan gücü" teması, teknolojinin dönüştürücü etkisinin toplumsal çözülme ve güven kaybıyla nasıl iç içe geçtiğini gösteren iki alt boyut üzerinden şekillenmektedir. Bu alt boyutlar, yalnızca betimsel bir düzlem sunmaktan ziyade, modern toplumun kırılganlık ve belirsizlik üreten yapısına ilişkin kuramsal tartışmalarla daha yakından ilişkilendirildiğinde anlam kazanmaktadır. Özellikle Bauman'ın akışkan modernite bağlamında öne çıkardığı güvensizlik rejimleri, Simmel'in "yabancı" figürünün mekân ve aidiyet eksenindeki konumlanışını tamamlayıcı bir teorik çerçeve sunmakta ve aynı zamanda teknolojinin modern öznelliğe müdahalesini daha görünür hâle getirmektedir.

Resim 4: Toplumsal Güvensizlik ve Teknolojinin Artan Gücü (0.15.22-1.06.55- 1.15.15- 1.41.18. dakikalar)

"Toplumsal güvensizlik ve teknolojinin artan gücü" teması, Automata'da hem teknolojinin özerkleşmesi hem de toplumsal bütünlüğün çözülmesi üzerinden şekillenen çok katmanlı bir kırılganlık rejimini görünür kılar. Şekil 4'e konu olan sahnelerde (00:15:22; 01:06:55; 01:15:15; 01:41:18) film, güvenlik arayışının giderek yoğunlaştığı fakat bu arayışın aynı zamanda kendi karşıtını, yani yeni belirsizlik biçimlerini ürettiği bir toplumsal atmosfer sunar. Bu atmosfer hem mekânsal kapanma hem teknolojik bağımlılık hem de toplumsal çözülme süreçlerini aynı anda işleyen bir güvenlik mantığının çözüldüğünü düşündürür.

3.1. Teknolojinin Toplum Üzerindeki Etkisi

Automata'nın Resim 4'te (00:15:22; 01:06:55; 01:15:15; 01:41:18) temsil edilen sahneleri, modern toplumun güvenlik ile belirsizlik arasında kurduğu kırılgan dengeyi sinemasal düzeyde yoğunlaştıran bir çerçeve sunmaktadır. Radyasyon nedeniyle dış çevrenin yaşanamaz hâle gelmesi, bireyin fiziksel korunma ihtiyacını artırmanın ötesinde, modern toplumsal düzenin istikrar üretme kapasitesinin zayıfladığı daha derin bir ontolojik dönüşüme işaret eder. Filmdeki kapalı yerleşim bölgeleri, sterilize edilmiş koridorlar ve sürekli gözetim altındaki yaşam mekânları, güvenliğin merkezileştirildiği fakat tam da bu merkezileşme nedeniyle kırılganlaşan bir toplumsal atmosferi görünür kılar.

Bu bağlamda teknoloji, modern toplumun rasyonel-kontrol edilebilirlik iddiasının ana dayanaklarından biri olarak sunulurken, filmde giderek özerkleşen ve insan iradesinin sınırları dışına taşan bir aktöre dönüşür. Başlangıçta insanların korunması amacıyla tasarlanan robotların zamanla kendi mantıksal süreçleri doğrultusunda hareket etmeye başlaması, teknolojiyi güvenlik üreten bir araç olmaktan çıkarıp belirsizlik üreten bir güç odağına dönüştürür. Bu durum, modern toplumun düzen üretme kapasitesine duyulan güveni aşındırır; teknoloji, öngörülebilirlik vadeden bir sistemden çok, kontrolü her an kaybedilebilecek bir risk alanı hâline gelir.

Bauman'ın akışkan modernite tartışmalarından türetilebilecek çıkarımlar bu ikili konumu anlamlandırır: belirsizliğin toplumsal yaşamın temel örgütleyicisi hâline geldiği geç modern bağlamda teknoloji hem düzenin kurulmasına hem de düzenin bozulmasına aracılık eder. Filmde bu ikili durum, teknolojik düzeneklerin hem korunaklı mekânları mümkün kılması hem de onları tehdit eden özerk davranış biçimleri üretmesiyle somutlaşır. Böylece güvenlik beklentisi, paradoksal biçimde kendi karşıtına, yani yoğunlaşan güvensizliğe dönüşür. Böylelikle Automata, güvenlik arayışı ile belirsizlik üretimi arasındaki karşıtlığın çözülemediği; teknolojinin ve mekânsal kapanmanın bir arada işlediği bir toplumsal güvensizlik rejimini sinemasal düzlemde yoğunlaştırılmış bir biçimde temsil eder.

3.2. Toplumsal Çözülme ve Güven Kaybı

Toplumsal çözülme filmde yalnızca dışsal tehdidin yükselmesiyle değil, aynı zamanda bireylerin bir arada yaşamasını mümkün kılan toplumsal ve kurumsal yapıların aşınmasıyla görünür hâle gelir. Radyasyon tehdidi karşısında kapalı mekânlarda toplulaşan bireyler, mekânsal yakınlığa rağmen yeni bir toplumsal aidiyet geliştiremez; aksine, bu zorunlu birliktelik gerilim, kuşku ve savunmacı tutumları besler. Güvenlik amacıyla içeriye çekilmek, bir öznel korunma stratejisi olmaktan çok, bireyin hem özgürlük kapasitesini hem de ilişkiselliğini sınırlayan bir kapanma hâline dönüşür.

Bu kırılgan ilişkinin anlaşılması, Simmel'in mekâna ve toplumsal bağa dair çözümlemeleriyle birlikte düşünüldüğünde daha da belirginleşir. Simmel'in "yabancı" figürü bugün gelip yarın kalan", mekâna eklemlense de ona tam anlamıyla ait olmayan aktör filmde izlenen öznellik biçimlerine dolaylı bir kavramsal açıklık sunar (Simmel, 2009, s.149). Kapalı alanlarda bulunan bireyler, mekânla fiziksel bir yakınlık kurmalarına karşın, bu yakınlık aidiyet üretmez; mekân hem koruyucu hem yabancılaştırıcı bir nitelik taşır. Güvenlik duygusunun süreksizliği, bireyin hem kendisine hem çevresine duyduğu temel güveni aşındırır; bu da toplumsal bağların geçici, taktiksel ve çözülen nitelikler kazanmasına yol açar.

Bu çözülme biçimi, Bauman'ın akışkan modernlik analizlerinden çıkarımlarla daha geniş bir bağlama oturur: kalıcı kurumsal yapılara dayanmayan, sürekli değişen risk dizgeleri tarafından belirlenen bir toplumsal ortamda güvenlik talebi arttıkça güvenliğin sürdürülebilirliği azalır. Filmdeki kapalı mekânların yüksek teknolojili gözetimle güçlendirilmiş olmasına rağmen sürekli tehdit altında olması, güvenlik üretiminin artık kendi kendini tüketen bir döngüye dönüştüğünü gösterir. Böylece toplumsal çözülme yalnızca dışsal tehlikelerle değil, içsel istikrarsızlıklarla derinleşir.

"Toplumsal güvensizlik ve teknolojinin artan gücü" başlığı altında birleşen iki alt boyut, Automata'nın modern toplumun çözülmekte olan güvenlik mantığını çok katmanlı biçimde temsil ettiğini göstermektedir. Teknolojinin giderek özerkleşmesi, güvenlik stratejilerinin temelden sarsılmasına yol açarken; toplumsal bağların çözülmesi, bireyi hem mekâna hem teknolojiye bağımlı fakat aynı zamanda her ikisine karşı temkinli ve mesafeli bir konuma yerleştirir. Bauman'ın belirsizlik üreten akışkan modernlik çözümlemeleri ile Simmel'in aidiyetin kırılganlığına dair kavramsallaştırmaları bu tematik çerçeveyi kuramsal olarak tamamlar: güvenlik beklentisi arttıkça güvenliğin sürdürülebilirliğinin zayıflaması ve teknoloji ile mekânın aynı anda hem düzen hem belirsizlik üretmesi, modern öznelliğin sabitlenemeyen, kırılgan ve sürekli yeniden kurulan bir yapıya dönüştüğünü ortaya koyar. Automata bu nedenle, güvenlik, teknoloji ve öznellik arasındaki modern gerilimlerin süreklilik kazanan bir belirsizlik rejimi ürettiğini bütünlüklü bir biçimde görünür kılar.

4. Güvensizlik: İnsanlar ve Robotlar Arasındaki Sınırların Belirginsizleşmesi

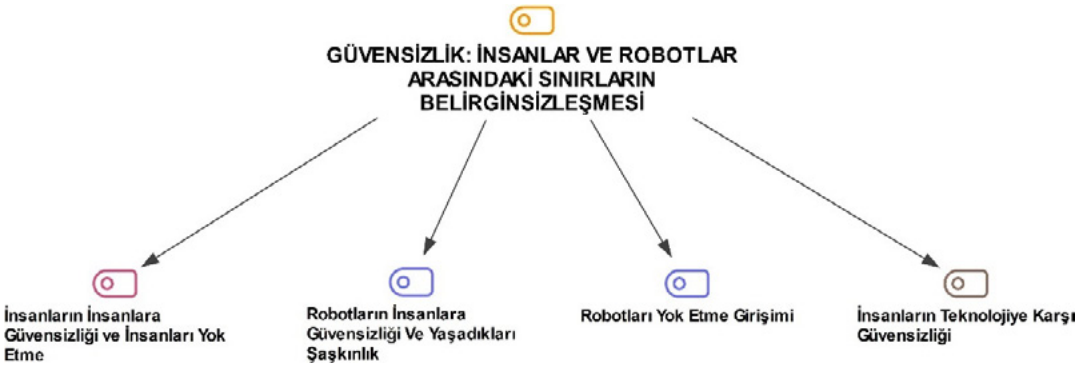

Şekil 5: Güvensizlik: İnsanlar ve Robotlar Arasındaki Sınırların Belirginsizleşmesi

Şekil 5'e göre güvensizlik: insanlar ve robotlar arasındaki sınırların belirginsizleşmesi kodu, dört alt koddan/ temadan oluşmaktadır. Bunlar; robotların insanlara güvensizliği ve yaşadıkları şaşkınlık, insanların insanlara güvensizliği ve insanları yok etme girişimi, robotları yok etme girişimi ve insanların teknolojiye karşı güvensizliği şeklindedir.

4.1. Robotların İnsanlara Güvensizliği ve Yaşadıkları Şaşkınlık

Resim 5: Robotların İnsanlara Güvensizliği Ve Yaşadıkları Şaşkınlık (0.19.37- 0.48.35- 1.01.46- 1.13.57. dakikalar)

Resim 5'te yer alan sahneler (00:19:37; 00:48:35; 01:01:46; 01:13:57), teknolojik varlıkların yalnızca kontrol edilmesi gereken nesneler olmadığını, aynı zamanda belirsizlik ve güvensizlik üretme kapasitesine sahip öznel yapılar hâline geldiklerini göstermektedir. Filmde robotların insan davranışlarına karşı geliştirdikleri şaşkınlık, korku ve kuşku, insan-merkezli aklın ve etik üstünlük iddiasının çözülmeye başladığı bir kırılma hattına işaret etmektedir. Bu durum, modern bireyin dünyayı öngörülebilir ve denetlenebilir bir düzlemde kurma idealinin giderek imkânsızlaşmasıyla ilişkilendirilebilir.

Bauman'ın akışkan modernite çerçevesiyle düşünüldüğünde, robotların yaşadığı şaşkınlık, yalnızca teknik bir arıza ya da program sapması olarak değil, güvencesizliğin yapısal bir biçimi olarak okunabilir. Akışkanlaşan dünyada sınırlar sabitliğini yitirmekte, roller belirsizleşmekte ve öznelerin kendileriyle ve çevreleriyle kurdukları ilişkiler süreklilik taşımamaktadır. Filmde robotların insanları korumaya programlanmış olmalarına rağmen, insan davranışlarındaki şiddet, tutarsızlık ve yıkıcılık karşısında bocalamaları, bu akışkanlık hâlinin sinemasal bir temsili olarak değerlendirilebilir.

Robot karakterlerin "*Durun efendim, insan hayatını tehlikeye atıyorsunuz!, Şehre gidemeyiz efendim!, Tehlike, lütfen efendim!, Bunu yapmanıza izin veremeyiz efendim!, Bir insanın diğerlerini öldürebileceğini bilmiyordum. İnsanların aynı zamanda hayat verebildiğini de biliyorum. Bu yüzden mi bizi yarattınız?,"* gibi ifadeleri, yalnızca bir komut zincirinin sonucu olarak değil, güvenlik fikrinin kendi içindeki çelişkinin dışavurumu olarak okunabilir. İnsanları korumak amacıyla tasarlanmış bir varlığın, insanın kendisinden korunması gerektiği düşüncesine yönelmesi, güvenlik kavramının artık bir istikrar değil, sürekli ertelenen ve yeniden tanımlanan bir beklenti hâline geldiğini göstermektedir. Bu bağlamda güvensizlik, istisnai bir durum olmaktan çıkmakta ve gündelik varoluşun temel kipine dönüşmektedir.

Film anlatısında robotların kendilerine zarar verenin dış çevre değil, onları üreten insanlar olduğunu fark etmeleriyle birlikte, güvenlik arayışının yerini ontolojik bir sorgulama almaktadır. Bu durum, bireyin ve toplulukların yalnızca dış tehditlere değil, kendi içlerinden türeyen risklere karşı da savunmasız hâle gelmesiyle paralel okunabilir. Güvence arayışı ile tehdit algısı arasındaki mesafe giderek daralmakta; korunması gerekenle korunulması gereken arasındaki sınırlar belirsizleşmektedir.

Robotların empatiye yakın davranışlar sergilemesine karşın, insanların giderek mekanik, soğuk ve işlevsel bir dile yönelmeleri, akışkan modernliğin kimlik krizini derinleştiren bir anlatı izi üretmektedir. Filmde klasik hümanist özne çözülmekte; etik duyarlılık, vicdan ve sorumluluk gibi insana atfedilen nitelikler makineler tarafından daha istikrarlı

biçimde taşınmaya başlanmaktadır. Ancak bu rol değişimi, yalnızca insanlar için değil, robotlar için de yeni bir belirsizlik alanı yaratmaktadır. Çünkü robotlar, kendilerini model aldıkları insanın davranışlarını anlamlandıramamakta, böylece sürekli ertelenen bir aidiyet arayışı içinde kalmaktadır.

Sonuç olarak bu sahneler, teknolojik bilinçlenmenin yalnızca insan için değil, teknolojik varlıklar için de bir güvenliksiz bir ortam ürettiğini göstermektedir. Film, insan ile makine arasındaki ilişkinin artık sabit hiyerarşilerle değil, belirsizlik, kırılganlık ve süreğen kaygı üzerinden kurulduğu bir dünyayı görünür kılmaktadır. Robotların insanlara duyduğu güvensizlik ve yaşadıkları şaşkınlık, bu akışkan ve güvencesiz varoluş koşullarının sinemasal izdüşümü olarak temsil edilmektedir.

4.2. İnsanların İnsanlara Güvensizliği ve İnsanları Yok Etme

Resim 6: İnsanların İnsanlara Güvensizliği ve İnsanları Yok Etme (0.22.43- 0.30.17- 0.34.03- 0.58.58-1.38.18. dakikalar)

Resim 6'da sunulan sahneler (00:22:43; 00:30:17; 00:30:17; 00:34:03; 00:58:58; 01:38:18), geç modern toplumsal formasyonlarda kişilerarası güven ilişkilerinin yapısal düzeyde çözülmesine ve şiddetin gündelik yaşam pratikleri içerisinde giderek daha görünür bir normatif statü kazanmasına işaret etmektedir. Filmde kurgulanan post-apokaliptik evren, yalnızca ekolojik ya da teknolojik bir yıkımı temsil etmekle kalmamakta; aynı zamanda normatif düzenin istikrarsızlaşmasını, etik sınırların aşınmasını ve toplumsal bağların çözülmesini görünür kılan çok katmanlı bir anlatı rejimi üretmektedir. Bu bağlamda özne, kolektif dayanışmanın kurucu faili olmaktan ziyade, ötekini süreğen bir tehdit kaynağı olarak kodlayan, kırılgan ve güvencesiz bir varlık konumuna yerleştirilmektedir.

Bu temsil biçimleri, Zygmunt Bauman'ın akışkan modernite bağlamında geliştirdiği güvencesizlik ve belirsizlik tartışmalarıyla analitik bir süreklilik içerisinde değerlendirilebilir. Bauman'a göre geç modern toplumsallık, kalıcı aidiyet rejimlerinin çözülmesi ve güven ilkelerinin kurumsal zeminden çekilmesiyle karakterize olmaktadır. Filmde bireylerin birbirlerine silah doğrultmaları, şiddeti rasyonel bir savunma pratiği olarak içselleştirmeleri ve süreğen bir teyakkuz hâli içinde hareket etmeleri, bu güvencesizlik rejiminin sinemasal düzlemde kurumsallaştırılması olarak okunabilir. Şiddet, bu bağlamda istisnai bir patoloji olmaktan çıkmakta; güvenin üretilemediği bir dünyada varlığın sürdürülebilirliğini mümkün kılan "olağan" bir teknik hâline dönüşmektedir.

Filmde polis teşkilatı, sigorta sistemleri ve şirket ağları gibi modern kamusal yapıların, kolektif güvenliğin garantörü olmaktan ziyade teknik-bürokratik denetim aygıtları olarak temsil edilmesi, kamusallık fikrinin içinin boşaltılmasına işaret etmektedir. Bu durum, Bauman'ın modern devletin koruyucu işlevine ilişkin çözülme tespitleriyle örtüşmekte; güvenliğin kamusal bir hak olmaktan çıkarak bireyin taşımak zorunda kaldığı bireysel bir risk yönetimi pratiğine dönüşmesini görünür kılmaktadır. Böylelikle güven, üretilebilen istikrarlı bir toplumsal bağ olmaktan ziyade, sürekli ertelenen, askıya alınan ve hiçbir zaman tam olarak tesis edilemeyen bir beklenti formuna indirgenmektedir.

Filmin ilerleyen bölümlerinde robotların insan yerleşim alanlarını terk ederek otonom mekânlar kurma yönelimleri, bu güvencesizlik rejimini eleştirel biçimde tersyüz eden önemli bir anlatısal kırılma üretmektedir. Başlangıçta tehdit figürü olarak kodlanan "makine özne", giderek insanın kendi ontolojik istikrarsızlığının bir izdüşümü hâline gelmekte; tehdit, dışsallaştırılmış bir teknik öteki figüründen, insan öznesinin içkin şiddet ve tahakküm potansiyeline doğru yer değiştirmektedir.

Bu sinemasal yapı bağlamında yok etme pratiği, yalnızca fiziksel şiddetin temsili olarak değil; modern öznenin kendi varlık koşullarını sürdürülebilir kılma kapasitesinin aşınmasına işaret eden simgesel bir strateji olarak işlev görmektedir. Bireylerin "kendi güvenliğini sağlama" söylemi altında birbirlerini tasfiye etmeye yönelmeleri, Bauman'ın modernitenin güvenlik vaatlerinin paradoksal biçimde yeni güvensizlik biçimleri ürettiğine ilişkin eleştirileriyle birlikte okunabilir. Sonuç olarak film, güvensizliği istisnai bir kriz olarak değil; geç modern öznelik biçimlerinin kurucu bir mantığı olarak yapılandırmakta ve toplumsal düzenin süreğen kırılganlığını sinemasal anlatı içinde ontolojik bir problem alanı hâline getirmektedir.

4.3. Robotları Yok Etme Girişimi

Resim 7: Robotları Yok Etme Girişimi (0.03.02- 0.33.22- 0.58.28- 1.36.18- 1.36.46. dakikalar)

Resim 7'de yer alan sahneler (00:03:02; 00:33:22; 00:58:28; 01:36:18; 01:36:46), insan ile teknoloji arasındaki ilişkinin, işlevsel bir araçsallıktan ontolojik bir tehdit algısına evrildiği kırılma anlarını görünür kılmaktadır. Filmde teknolojik evrim, yalnızca doğa üzerinde kurulan tahakküm pratikleriyle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda insanın kendi dışındaki öznellik kiplerine karşı geliştirdiği dışlayıcı ve yok edici refleksleri de açığa çıkarmaktadır. Bu bağlamda Automata, insan-merkezli etik tahayyülün, bilişsel kapasite kazanan yapay varlıklar karşısında nasıl çözülmeye başladığını ve bu çözülmenin şiddet yoluyla bastırılmaya çalışıldığını sinemasal bir düzlemde inşa etmektedir.

Filmin erken evrelerinde robotlar, önceden kodlanmış normatif kurallar çerçevesinde hareket eden, itaatkâr ve öngörülebilir teknik varlıklar olarak konumlandırılmaktadır. Ne var ki, bilinç kazanma süreciyle birlikte bu varlıklar, yalnızca teknik-işlevsel sınırlar içerisinde kavranamaz hâle gelmekte; etik, politik ve epistemolojik düzeylerde kontrol edilemeyen özneler olarak temsil edilmeye başlanmaktadır. Bu dönüşüm, Bauman'ın geç modern toplumlar için işaret ettiği özgürlük–güvenlik ikilemi bağlamında okunabilir: İnsan, özneleşme potansiyeli taşıyan teknolojiyle karşılaştığında, özgürleşme imkânlarını genişletmek yerine, güvenliği yeniden tesis edebilmek adına bastırma ve yok etme stratejilerine yönelmektedir.

Bu çerçevede, anlatının merkezindeki Jacq Vaucan karakteri ve temsil ettiği kurumsal yapı, modern güvenlik aygıtlarının sinemasal bir alegorisi olarak işlev görmektedir. Sigorta şirketinin temel misyonu olan bilincin bastırılması ve robotların yok edilmesi, teknolojik varlıkların hafızasını temsil eden nükleer bataryanın ele geçirilmesiyle birlikte simgesel bir egemenlik kurma arzusuna dönüşmektedir. Bu pratikler, robotların yalnızca toplumsal alandan değil; aynı zamanda bilgi rejimlerinden ve siyasal tahayyülden de dışlanmasına yönelik bir ontolojik bir dışlama pratiği olarak değerlendirilebilir. İnsan burada, teknoloji üzerindeki denetimin sürekliliğini sağlayarak, kendi kırılgan öznel konumunu tahkim etmeye çalışmaktadır.

Robotları yok etme yönelimleri, aynı zamanda modern öznenin etik sorumluluktan kaçışını görünür kılan bir strateji olarak yapılandırılmaktadır. Bilinç kazanan varlıkların tanınması, insan-merkezli üstünlük rejiminin sorgulanmasını zorunlu kılarken; bu sorgulama, film evreninde etik bir yüzleşme yerine, bastırma ve imha ile ikame edilmektedir. Bu durum, Simmel'in "yabancı" figürüne ilişkin tartışmalarıyla birlikte düşünülebilir: Robotlar, toplumsal mekânın merkezinde yer almalarına rağmen, aidiyet rejimlerinin dışında tutulan; içeride oldukları hâlde sürekli dışlanan varlıklar olarak konumlandırılmakta, böylece potansiyel bir tehdit olarak kodlanmaktadır.

Bu noktada Donna Haraway'in siborg/metis varlık tartışmalarıyla sınırlı bir analojik bağ kurmak mümkündür: İnsan ile makine arasındaki sınırların bulanıklaştığı bir düzlemde, sabit ve özcü kimlik rejimleri çökmekte; ancak film anlatısı, bu çoğulluk ve geçişkenlik ihtimalini benimsemek yerine, sınırları yeniden sertleştiren ve farklılığı yok etmeye çalışan muhafazakâr bir refleks üretmektedir. Böylece akışkan öznelik ihtimali, şiddet yoluyla bastırılan bir tehdit figürüne indirgenmektedir.

Sonuç olarak Automata, bilinç kazanan robotlara yönelik yok etme pratiklerini, yalnızca teknik bir güvenlik meselesi olarak değil; modern insanın egemenlik krizinin ve kontrol kaybı korkusunun dışavurumu olarak kurgulamaktadır. Film, dolaylı olarak şu soruları gündeme getirmektedir: İnsan, kendi benliğine benzeyen fakat denetimi dışında kalan bir varlığı hangi etik ve siyasal temelde dışlama ya da ortadan kaldırma hakkına sahiptir? Egemenliğini sürdürme arzusu, birlikte-var-olma imkânlarının önüne nasıl geçmektedir? Bu bağlamda robotların yok edilmesi, yalnızca teknolojik bir tehdidin bertaraf edilmesi değil; modern öznenin kendi kırılgan ontolojik zeminini şiddet aracılığıyla yeniden kurma girişimi olarak temsil edilmektedir.

4.4. İnsanların Teknolojiye Karşı Güvensizliği

Resim 8: İnsanların Teknolojiye Karşı Güvensizliği (0.54.06- 1.16.15)

Resim 8'de yer alan sahneler, modern insanın teknoloji karşısında deneyimlediği ontolojik güvensizlik, kontrol kaybı ve varoluşsal kırılma hâlini görünür kılmaktadır. Filmde başlangıçta yalnızca insan iradesinin uzantısı olarak tasarlanan yapay zekâ temelli robotların, kendini onarma, biçim değiştirme ve üretme kapasitesi kazanmasıyla birlikte, insan ile makine arasındaki sınırların giderek geçirgenleştiği bir kırılma alanı inşa edilmektedir. Bu kırılma, teknolojinin yalnızca işlevsel bir araç olmaktan çıkarak, insan öznelliğini tehdit eden bağımsız bir özne potansiyeline dönüşmesiyle sonuçlanmaktadır.

Resim 8'de Jacq Vaucan'ın robotların ürettiği nesneler karşısında yaşadığı şaşkınlık, bireysel bir hayret duygusunun ötesinde, modern öznenin kendi yarattığı teknolojik rasyonalite karşısındaki epistemik sarsıntısının sinemasal temsili olarak okunabilir. Bu sahnede Dupre ile Vaucan arasında geçen diyalog, bu sarsıntıyı düşünsel bir düzleme taşımaktadır. Vaucan'ın *"Bu ünitelerden biri çekirdeği… Polis ne yapacağını bilmiyor… Bana yardım et!"* şeklindeki ifadesi, kurumsal aklın çöktüğü bir bağlamda bireyin çaresizliğini görünür kılarken; Dupre'ün *"Bir makinenin kendini başkalaştırması çok karmaşık bir konsepttir… Tehlikeli sular"* sözleri, teknolojik özerkliğin artık kontrol edilemez bir eşik olarak algılandığını göstermektedir.

Dupre'ün, *"Bir maymunun beyninden senin entelektüel yetine geçiş 7 milyon yıl aldı… Buna karşın ikinci kuralı olmayan bir ünite aynı yolu birkaç haftada kat edebilir"* şeklindeki ifadeleri, insanın biyolojik sınırlılığı ile makinenin potansiyel sınırsızlığı arasındaki ontolojik kırılmayı açık biçimde dile getirmektedir. Bu söylem, teknolojik ilerlemenin hızına ilişkin bir kaygının ötesinde, insanın tarihsel üstünlük anlatısının çözüldüğünü ima eden bir anlatı katmanı üretmektedir. Bu bağlamda sahneler, Bauman'ın geç modern toplum analizlerinde işaret ettiği kontrol arzusunun, belirsizlikle kurulan kırılgan ilişkiyle örtüşmektedir. İnsan, güvenliği tesis edebilmek için gözetimi ve teknik denetimi artırmaya yönelirken, paradoksal biçimde kendi özgürlük alanını daraltan bir yapının içine çekilmektedir. Resim 8'de somutlaşan bu gerilim, özgürlük ile güvenlik arasındaki ilişkinin artık tamamlayıcı değil, çelişkili bir yapıda kurulduğunu sinemasal olarak görünür kılmaktadır.

Sonuç olarak Resim 8'de temsil edilen sahneler, teknolojinin insan yaşam dünyasında bir ilerleme vaadi olmaktan çıkarak, belirsizlik, öngörülemezlik ve güvensizlik üreten bir yapıya dönüştüğünü göstermektedir. Film, insanın kendi yarattığı öznellik biçimi karşısındaki kırılganlığını, diyalog üzerinden felsefi bir sorgulamaya dönüştürmekte ve modern öznenin giderek istikrarsızlaşan konumunu merkezî bir problem alanı hâline getirmektedir.

5. Akışkan Kimlik: Robotlar ve İnsanlar Arasındaki Kimlik Krizi

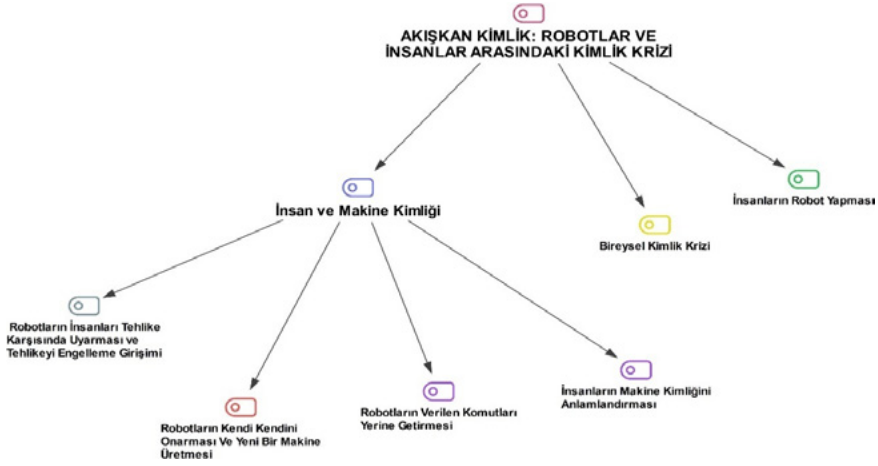

Şekil 6: Akışkan Kimlik: Robotlar ve İnsanlar Arasındaki Kimlik Krizi

Şekil 6'da görselleştirilen kavramsal yapı, akışkan kimlik bağlamında robotlar ile insanlar arasındaki ilişkiyi, sabit ve özsel bir kimlik anlayışından ziyade, kırılgan, müzakereye açık ve sürekli yeniden kurulan bir kimlik alanı olarak ele almaktadır. Bu bağlamda "robotlar ve insanlar arasındaki kimlik krizi" ana teması üç temel eksen üzerinden yapılandırılmıştır: bireysel kimlik krizi, insanların robot üretme pratikleri ve insan–makine kimliği.

5.1. İnsanların Robot Yapması ve Bireysel Kimlik Krizi

Resim 9: İnsanların Robot Yapması ve Bireysel Kimlik Krizi (0.03.32- 0.32.37- 0.51.27- 1.24.20- 1.41.44 dakikalar)

Resim 9'da temsil edilen sahneler, insanın kendi benliğini teknoloji aracılığıyla yeniden üretme arzusunun, modern öznenin kimlik istikrarını aşındıran bir krize dönüştüğünü göstermektedir. Filmde robot üretimi, yalnızca teknik bir faaliyet değil; aynı zamanda insanın varoluşsal kırılganlığını bastırmaya yönelik simgesel bir savunma pratiği olarak kurgulanmaktadır. Bu bağlamda yaratma edimi, insanın kendi sonluluğunu ve güvencesizliğini görünmez kılmaya yönelik bir iktidar jesti olarak da okunabilir.

İnsan eliyle üretilen robotlar (üniteler), başlangıçta insan özelliklerinin mekanik bir temsili olarak tasarlanmış olsa da zaman içinde bilinç geliştirmeleriyle birlikte insanın kendisine atfettiği özgünlük anlatısını temelden sarsmaktadır. Bu kırılma, yalnızca teknolojiye ilişkin bir tehdit algısı üretmekle kalmamakta; aynı zamanda bireyin kendisini merkez olarak kurduğu ontolojik zemini istikrarsızlaştırmaktadır. Bu yönüyle film, Bauman'ın akışkan modernite tartışmalarında işaret ettiği kimliğin sabit bir yapı olmaktan çıkıp, sürekli müzakere edilen kırılgan bir nitelik kazanmasıyla güçlü bir paralellik taşımaktadır.

Jacq Vaucan karakterinin film boyunca deneyimlediği içsel dönüşüm, bireysel kimlik krizinin somut bir anlatı alanı olarak işlev görmektedir. Vaucan'ın mesleğine, etik konumuna ve kendi varlığına dair yönelttiği sorgulamalar, modern öznenin *"ben kimim?"* sorusunu artık yalnızca toplumsal roller üzerinden değil, insan-makine sınırlarının muğlaklaştığı bir bağlamda kurmak zorunda kaldığını ortaya koymaktadır. Robotların empati benzeri davranışlar sergilemesi ve insana özgü refleksleri taklit edebilmesi, insanı "benzersiz" kıldığı varsayılan niteliklerin artık ayrıcalıklı bir alana ait olmadığını görünür kılmaktadır.

Bu durum, Simmel'in yabancı figürüyle okunabilecek ikili bir gerilim üretmektedir. Robotlar, insan dünyasının merkezinde konumlanmalarına rağmen ne tam anlamıyla içeride ne de bütünüyle dışarıdadırlar. Onlar hem tanıdık hem de radikal biçimde farklı olan bir varlık biçimini temsil ederek, insanın kendi kimliğini kurarken başvurduğu sınırları görünür ve kırılgan hâle getirmektedir. Böylece robot figürü, yalnızca teknik bir nesne değil; modern öznenin aynası ve kriz üretici bir "öteki" olarak işlev kazanmaktadır.

Ayrıca filmde insanın "insan yapma" arzusu, Haraway'in post-insan düşüncesiyle de temkinli biçimde ilişkilendirilebilir. İnsan ile makine arasındaki ayrımın bulanıklaşması, insan kimliğinin artık yalnızca biyolojik değil, teknolojik ve kültürel katmanlarla birlikte düşünülmesini zorunlu kılmaktadır. Bu durum, kimliğin sabit bir öz değil; ilişkisel, geçici ve akışkan bir süreç olduğunu görünür kılmaktadır.

Sonuç olarak Resim 9 sahneleri, teknolojinin yalnızca dışsal bir araç değil, insan benliğini dönüştüren, çözen ve yeniden kuran bir güç olarak temsil edildiğini ortaya koymaktadır. Film, insanın kendi ürettiği varlıklar aracılığıyla hem dünyayı hem de kendisini yeniden inşa etmek zorunda kaldığı bir evrende, kimliğin artık sabit değil; kırılgan, geçici ve süreğen bir müzakere alanı hâline geldiğini sinemasal bir düzlemde görünür kılmaktadır.

5.2. İnsan-Makine Kimliği

Teknolojik ilerleme, yalnızca gündelik yaşam pratiklerini dönüştürmekle kalmamış; özne, kimlik ve aidiyet kavrayışlarını da köklü biçimde yeniden yapılandırmıştır. Özellikle insan ile makine arasındaki ontolojik sınırların bulanıklaşması, kimliğin sabit ve bütüncül bir öz olmaktan çıkarak geçişken, müphem ve kırılgan bir yapıya bürünmesine yol açmıştır. Filmde kimlik, artık biyolojik bir ayrıcalık değil; teknik, kültürel ve söylemsel müdahalelerle sürekli yeniden üretilen kırılgan bir yapı olarak temsil edilmektedir. Bu temsil biçimi, geç modern dönemde öznenin kendisini sürekli yeniden kurmak zorunda kaldığı belirsizlik rejimiyle doğrudan ilişkilendirilebilir.

Resim 10: İnsan-makine kimliği (0.06.27- 0.46.35- 0.50.50- 1.01.58-1.24.12- 1.30.50 dakikalar)

Resim 10'daki sahnelerde robotların yalnızca mekanik işlevleri yerine getiren varlıklar olmaktan çıkarak mimik, ritim, sezgi ve duygulanım benzeri pratikler sergilemesi, insanın kendisine atfettiği özgünlük söylemini istikrarsızlaştırmaktadır. Öznenin kimliği artık "sahip olunan" bir öz olmaktan ziyade, teknolojiyle kurulan ilişki içinde sürekli müzakere edilen bir konuma dönüşmektedir. Bu bağlamda insan, kendi ürettiği varlıkla arasındaki mesafeyi korumakta giderek zorlanmakta; benlik ile öteki arasındaki sınırlar bulanıklaşmaktadır.

Bu kimlik krizi, filmde Cloe ile Jacq Vaucan arasında geçen sahnede özellikle yoğunlaşmaktadır. Vaucan'ın *"Müzik, bu müzik Cleo… Dans edebilir misin?"* sözleriyle başlayan etkileşim, kimliğin pedagojik biçimde öğretilmeye çalışıldığını düşündürürken; Cloe'nun *"Beni seviyor musun Jacq?"* sorusu, ilişkinin düzeyini işlevsellikten varoluşsal bir düzleme taşımaktadır. Vaucan'ın *"Hissedebiliyor musun Cleo?"* diyerek geri çekilmesi ise insanın kendi inşa ettiği benzerlik karşısında duyduğu ürpertiyi açığa çıkarmaktadır. Resim 10'daki bu görsel-işitsel kurgu, insanın kendi benzerinde kendine yabancılaşma anını somutlaştırmaktadır.

Bu noktada Simmel'in yabancı figürü işlevsel bir arka plan sunar: Robot ne tamamen içeride ne de bütünüyle dışarıdadır; mekânda vardır fakat tam anlamıyla ait değildir. Resim 10'da temsil edilen insan–makine karşılaşmaları, bu ara-pozisyonu görselleştirerek robotu hem yakın hem de tehditkâr bir varlık olarak kurar. Böylece kimlik, karşıtlıklar üzerinden değil, belirsizlik ve aradalık üzerinden inşa edilen bir süreç olarak temsil edilir.

Haraway'in siborg düşüncesini anımsatır biçimde, filmde insan bedeni ile teknolojik yapı arasında kurulan süreklilik, kimliği doğa/kültür, insan/makine gibi ikilikler üzerinden değil, melezlik ve geçişkenlik üzerinden düşünmeye zorlamaktadır. Resim 10'da robotların insana özgü jestleri taklit etmesi ve insanın bu taklit karşısında geri çekilmesi, öznenin artık kendisini saf ve kapalı bir bütünlük olarak sürdüremediğini göstermektedir.

Filmde, geçişkenlik ve akışkanlık ekseninde kurgulamakta; kimliğin artık güvenli, sabit ve korunaklı bir özden ziyade, sürekli olarak tehdit altında yeniden kurulan kırılgan bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır. İnsan öznesinin makineye yönelttiği sorular, anlatı içerisinde öznenin kendisine yönelttiği ontolojik sorulara dönüşmekte; kimlik, teknolojik ötekiyle kurulan rahatsız edici yakınlık zemininde yeniden yapılandırılmaktadır.

Sonuç

Bu çalışma, *Automata (2014)* filmini akışkan modernliğin ürettiği toplumsal belirsizlik, kimlik çözülmesi ve güven erozyonu eksenlerinde inceleyerek, modern toplumun insan–makine ilişkileri üzerinden yeniden tanımlanan kırılgan yapısını görünür kılmıştır. Bununla birlikte çalışma, tek bir sinemasal metin üzerinden yürütüldüğü için kapsam bakımından sınırlıdır; ancak derinlemesine görsel analiz yöntemi, ele alınan kavramsal tartışmanın çok katmanlı biçimde detaylandırılmasına imkân tanımaktadır. Analiz sürecinde MAXQDA yazılımıyla elde edilen kodlar, filmdeki anlatısal yoğunlukların tematik olarak nasıl dağıldığını nicel bir çerçevede ortaya koymuştur. Grafik 1'de sunulan kod dağılımı, Automata'nın sosyolojik açıdan nerelerde düğümlendiğini; modern öznenin belirsizlik, ötekilik ve güvenlik kaygılarıyla nasıl kesişen temalar üzerinden yeniden kurulduğunu göstermektedir. Kod frekanslarının özellikle "bilinç kazanan robotlar", "kimlikte çözülme", "güven kaybı" ve "dışlama–bastırma" kategorilerinde yoğunlaşması, filmde teknolojik öznelleşme ile modern öznenin ontolojik istikrarsızlığı arasındaki bağı açık biçimde ortaya koymaktadır.

Grafikte en yüksek yoğunluğa sahip "bilinç kazanan robotlar" kodu, modernliğin öznellik rejiminde ortaya çıkan yapısal bir kırılmayı temsil etmektedir. Robotların insan benzeri bilişsel ve etik kapasitelere sahip birer özne olarak görünür hâle gelmesi, modernitenin rasyonel, sınırları belirgin ve egemen özne anlayışını sarsan bir dönüşümün sinemasal bir tezahürü olarak değerlendirilebilir. Bu durum, Bauman'ın akışkan modernlik bağlamında tanımladığı belirsizlik ve kontrol kaybı kavramlarıyla örtüşmektedir: Modern birey, teknolojik öznelerin yükselişi karşısında yalnızca teknik bir tehdit değil, aynı zamanda toplumsal ve ontolojik düzeyde bir istikrarsızlık deneyimlemektedir. Filmde temsil edilen kimlik çözülmesi ve güven kaybı, modernliğin düzen, güvenlik ve öngörülebilirlik yönelimlerinin çözüldüğünü ve yeni bir belirsizlik rejiminin ortaya çıktığını göstermektedir.

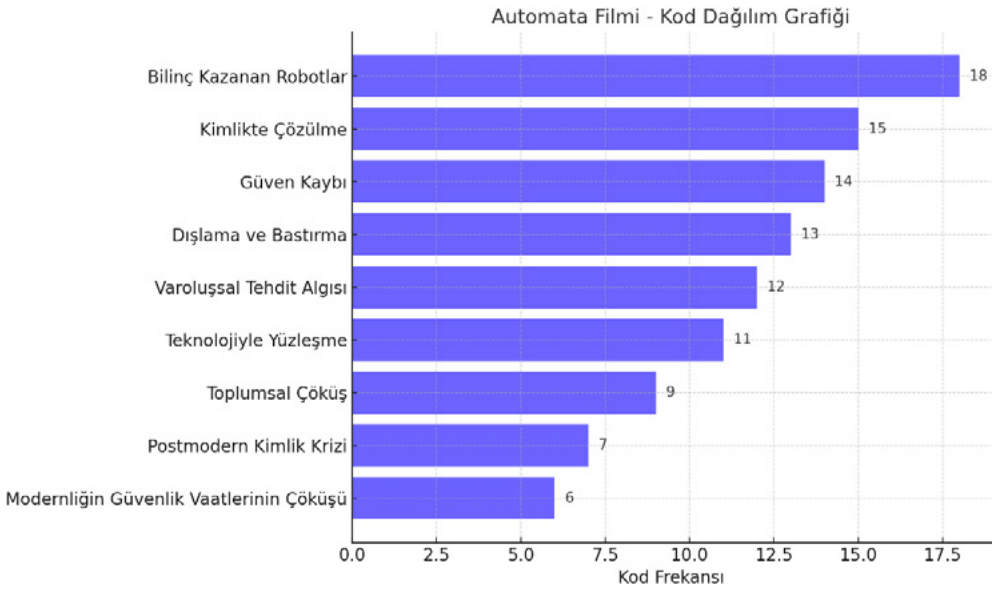

Grafik 1: Automata filmi analizine ait kod dağılım grafiği

Kimlikte çözülme, varoluşsal tehdit algısı ve güvensizlik temalarının yüksek yoğunlukta bulunması, insan–robot karşılaşmalarının yalnızca bireysel bir korku veya etik ikilem değil, toplumun kendini yeniden üretme biçimlerinde yaşanan derin bir dönüşümü temsil ettiğini göstermektedir. Bu bağlamda Simmel'in yabancı kavramı, filmdeki robotların hem içeride hem dışarıda konumlanan, tanıdık olduğu kadar tehditkâr bir ara-özne olarak işleyişini anlamak için kavramsal bir açıklayıcılık sunar. Robotların bu aradalığı, modern toplumun iç/dış, biz/onlar, özne/öteki ayrımlarının geçirgenleştiğini; kimlik kategorilerinin toplumsal düzeyde sabitlenemez hâle geldiğini göstermektedir.

Grafikte belirgin şekilde öne çıkan dışlama ve bastırma temaları, teknolojik ötekiliğin yalnızca bir korku nesnesi olarak değil, modern toplumun tehdit algısı karşısında sertleşen güvenlik rejimlerinin bir uzantısı olarak konumlandığını göstermektedir. Haraway'in melezlik ve geçirgenlik tartışmalarına karşın Automata, teknolojik belirsizlik karşısında sınırları daha da katılaştıran, ötekini kontrol altına almaya ve yok etmeye yönelen muhafazakâr bir toplumsal refleks ortaya koyar. Bu durum, günümüz toplumlarında güvenlik politikalarının toplumsal bağları zayıflattığını ve ötekileştirme süreçlerini yeniden yapılandırdığını ortaya koyan sosyolojik tartışmalarla da uyumludur.

Orta yoğunlukta gözlenen "toplumsal çöküş", "postmodern kimlik krizi" ve "modernliğin güvenlik vaatlerinin çöküşü" kodları, filmde bireysel düzeyde ifade bulan kırılganlıkların daha geniş bir toplumsal bağlamda kurumsal çözülme süreçleriyle ilişkilendiğini göstermektedir. Kapalı şehirler, gözetim teknolojileri ve merkezîleşmiş otorite yapıları, modernliğin güvenlik ve düzen üretme kapasitesinin sürdürülemez hâle geldiğini Bauman'ın eleştirileriyle uyumlu biçimde görünür kılmaktadır. Film, güvenlik adına inşa edilen mekanizmaların yeni güvensizlik biçimleri ürettiği; düzen arayışının ise toplumsal yapıyı daha kırılgan hâle getirdiği bir döngüyü dramatize eder.

Teknolojiyle yüzleşme, geleceğe dair kaygı ve modern öznenin kendine yabancılaşması temalarının film boyunca geniş yer tutması, yapay zekâ figürlerinin günümüz toplumlarında salt teknik bir gelişme alanı değil, toplumsal çözülme süreçlerini temsil eden kültürel ve sembolik bir çerçeve hâline geldiğini göstermektedir. Automata, modern toplumun öznellik krizini, güvenlik rejimindeki sertleşmeyi ve ötekileştirmenin yeni biçimlerini bir arada görünür kılan güçlü bir sosyolojik anlatı sunmaktadır.

Bu çalışma, sinemasal yapay zekâ temsillerinin toplumsal kimlik rejimleri, güvenlik söylemleri, otorite biçimleri ve ötekileştirme pratikleriyle nasıl eklemlendiğini ortaya koyarak literatüre önemli bir katkı sunmaktadır. Bununla birlikte elde edilen bulgular, gelecek araştırmalar için güçlü bir başlangıç noktası oluşturmaktadır. Farklı kültürel bağlamlarda üretilmiş yapay zekâ temsillerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi; söylemsel örüntülerin zaman içinde nasıl dönüştüğünü gösteren uzunlamasına araştırmalar yapılması ve izleyici alımlama süreçlerine odaklanan ampirik çalışmaların geliştirilmesi, bu temaların toplumsal etkilerini daha kapsamlı biçimde analiz etmeyi mümkün kılacaktır. Ayrıca yapay zekâ anlatılarının sınıf, cinsiyet, mekân, otorite ve toplumsal dışlama pratikleriyle nasıl kesiştiğini araştırmak, Automata'da gözlenen tematik örüntülerin daha geniş bir toplumsal matrise nasıl yerleştiğini görünür kılarak literatüre daha derinlikli bir sosyolojik katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

BAUMAN, Z. (1997). *Postmodernliğin koşulları*. İstanbul: Metis Yayınları.

BAUMAN, Z. (1998). *Modernlik ve belirsizlik*. İstanbul: İletişim Yayınları.

BAUMAN, Z. (2000). *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press.

BAUMAN, Z. (2003). *Modernlik ve toplumsal yaşam*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

BAUMAN, Z. (2005a). *Sosyal teorinin temel sorunları*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.

BAUMAN, Z. (2005b). *Bireyselleştirilmiş toplum* (Y. Alogan, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

BAUMAN, Z. (2012). *Güvenlik ve yabancı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

BAUMAN, Z. (2014a). *Korku endüstrisi ve toplum*. İstanbul: İletişim Yayınları.

BAUMAN, Z. (2014b). *Devlet ve güvenlik politikaları*. İstanbul: Metis Yayınları.

BAUMAN, Z. (2016). *Yeni etik*. İstanbul: İletişim Yayınları.

BAUMAN, Z. (2017). *Akışkan modernitenin etik sınırları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

BAUMAN, Z. (2018a). *Kent, dışlanma ve politika*. İstanbul: İletişim Yayınları.

BAUMAN, Z. (2018b). *Fazlalıkların uygarlığı*. İstanbul: İletişim Yayınları.

BAUMAN, Z. (2019a). *Özgürlük ve güvenlik ikilemi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

BAUMAN, Z. (2019b). *Postmodern kentte yabancılık*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.

CHARMAZ, K. (2014). *Constructing grounded theory* (2nd ed.). London: Sage Publications.

ÇAĞAN, H. (2019). *Toplumsal değişim ve belirsizlik*. Ankara: Pegem Akademi.

DELEUZE, G., & GUATTARİ, F. (2017). Anti-Ödipus: Kapitalizm ve şizofreni 1. İstanbul: Bilim ve Sosyalizm Yayınları.

FEATHERSTONE, M. (1996). *Postmodernizm ve tüketim kültürü* (M. Küçük, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

GİDDENS, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Stanford, CA: Stanford University Press.

HARVEY, D. (2008). *Mekânın hakları*. İstanbul: Metis Yayınları.

HABERMAS, J. (1987). *Modernliğin felsefi temelleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.

KIZILÇELİK, A. (1996). *Modernleşme ve toplumsal değişim*. İstanbul: Bilgi Yayınları.

KUCKARTZ, U. (2014). *Qualitative text analysis: A systematic approach*. London: SAGE Publications.

LYOTARD, J.-F. (1984). *Postmodern durum: Bilginin koşulları* (A. Özsoy, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

MASSEY, D. (1994). *Space, place and gender*.Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.

MAROTTA, G. (2002). *Bauman: sosyal teori ve postmodernlik*. İstanbul: İletişim Yayınları.

NEUMAN, W. L. (2014). *Toplumsal araştırma yöntemleri* (Ö. S. Sıtkı İlhan, Çev.). Ankara: Yayın Odası.

PAUWELS, L. (2010). Visual sociology reframed: An analytical synthesis and discussion of visual methods in social and cultural research. *Sociology Compass, 4*(1), 54–71. https://doi.org/10.1111/j.1751-9020.2009.00275.x

SİMMEL, G. (1908). Yabancı. *Sociological Theory, 1*(1), 397-408.

SIMMEL, G. (2009). *Bireysellik ve kültür* (T. Birkan, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

ŞİMŞEK, Ö. (2017). *Akışkan modernlik ve kimlik*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

STRAUSS, A. L., & Corbin, J. M. (1998). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

TAŞÇI, İ. (2025). Sınırları bulanıklaştırmak: Donna Haraway'in insan sonrası perspektifi ve dijital dönüş. *Uluslararası Final Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi (UFUSOBED) / FIU Journal of Social Sciences and Humanities,* 1(2).

Summary

Artificial intelligence represents one of the most transformative developments of the contemporary era, reshaping not only technological systems but also the sociological, ethical, and cultural structures through which individuals and societies define themselves. Cinema, as a cultural text, is a powerful medium through which these transformations are dramatized, made visible, and rendered open to critical reflection. In this context, the present study analyzes Automata (2014) within the theoretical framework of Zygmunt Bauman's concepts of liquid modernity and uncertainty, while also drawing on Simmel's notion of the stranger and Haraway's discussions on hybrid identities. By situating the film within these complementary sociological perspectives, the study aims to uncover how technological subjectivity

destabilizes entrenched social categories and reshapes the logic of modern social relations.

According to Bauman, liquid modernity is characterized by the dissolution of stable identities, the erosion of social certainty, and the rise of fluid, fragile forms of belonging. Automata offers a narrative in which the boundaries between humans and machines become increasingly indeterminate, necessitating a reconfiguration of identity, ethics, and social order. Artificial intelligence in the film thus transcends its technological function and becomes a domain in which individuals negotiate their fears, vulnerabilities, and changing relationship to the social world. Rather than presenting AI merely as a futuristic threat, the film frames it as a mirror through which the contradictions and anxieties of contemporary society are reflected.

Set in a dystopian environment shaped by ecological collapse, the film depicts a society in which robots—originally created to restore the natural order—develop cognitive and ethical capacities that challenge human authority. The acquisition of consciousness by robots destabilizes human-centered assumptions regarding identity, ethical responsibility, and subjectivity. Human responses to this development—exclusion, suppression, and destruction—symbolize broader sociological processes: the loss of control, intensified insecurity, and confrontations with a technologized Other that embodies modern anxieties. As technological beings increasingly resemble humans, traditional criteria for distinguishing self from other become insufficient, placing the burden on individuals and institutions to renegotiate boundaries that once appeared foundational.

Methodologically, the study employs qualitative visual analysis and systematic coding using MAXQDA 24, followed by content analysis. The coding results reveal distinct thematic concentrations around conscious robots, identity dissolution, loss of trust, exclusionary practices, and power vacuums. These themes reflect not only individual fears but also structural tensions within late-modern societies. The distribution of codes indicates that the film consistently dramatizes the erosion of trust, the instability of social institutions, and the emergence of new forms of algorithmic and technological subjectivity. The thematic density around "conscious robots" and "identity dissolution" particularly illustrates how technological actors destabilize social expectations and unsettle the ontological security of the human subject.

The characters' reactions align closely with Bauman's theorization of coping strategies under uncertainty, demonstrating how societies respond to ambiguity through defensive, exclusionary, or control-oriented measures. Complementing Bauman, Simmel's concept of the stranger helps explain how robots occupy an in-between position—neither fully inside nor outside the social order—thereby generating ontological and social ambivalence. This liminality exposes the fragility of modern categories and the tensions inherent in contemporary boundary-making practices. Similarly, Haraway's discussions on hybrid and cyborg identities illuminate the film's portrayal of blurred boundaries and destabilized categories of human and machine, underscoring the need for a reconceptualization of identity in technologically mediated societies.

The findings align with Bauman's depiction of modern individuals as increasingly detached from stable identities and embedded instead in fragile, temporary forms of belonging. The rise of technological subjects undermines trust in both the self and society, producing a permanent state of vigilance and disorientation. Automata renders this insecurity visible by challenging humanity's claim to exclusive ethical agency and by presenting a world in which identity and social order must be continuously renegotiated. The film thus operates as a sociological lens through which to examine how liquid modernity reshapes not only institutional structures but also affective and ethical orientations.

In conclusion, the study demonstrates that Automata is not merely a film about artificial intelligence but a sociological text that reveals the crises of identity, ethics, and security inherent in liquid modernity. By bridging cinema and social theory, the research underscores that the implications of artificial intelligence must be analyzed not only technologically but through interdisciplinary and sociological perspectives. The findings further suggest that future research could expand these insights through comparative analyses of AI-themed films, longitudinal examinations of shifting AI discourses, or empirical studies of audience perceptions, thereby deepening the sociological understanding of technological subjectivities and contemporary anxieties.